

Toni Korpela

Kulttuuripalvelujen hankintaprosessin kartoitus julkisella sektorilla Etelä- Karjalan ja Kymenlaakson alueella

Opinnäytetyö
Kansainvälinen kauppa

Toukokuu 2016

Tekijä	Tutkinto	Aika
Toni Korpela	Tradenomi	Toukokuu 2016
Opinnäytetyön nimi		
Kulttuuripalvelujen hankintaprosessin kartoitus julkisella sektorilla Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson alueella		48 sivua 2 liitesivua
Toimeksiantaja		
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, yhteyshenkilö Tiina Kirvesniemi		
Ohjaaja		
Yliopettaja Satu Peltola		
Tiivistelmä		
<p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa Kaakkois-Suomen sosiaali- ja terveysalan organisaatioiden kulttuuripalveluiden hankinta ikääntyneiden hyvinvointia varten. Tutkimus toimii osana Työtä nuorille ja hyvinvointia ikääntyneille kulttuurista - hanketta, jonka tavoitteena on lisätä kulttuuri- ja hyvinvointialojen välistä yhteistyötä siten, että nuorille luovien alojen osaajille tarjotaan mahdollisuus työllistyä ikäihmisten parissa ja kulttuurin avulla lisätään ikääntyneiden hyvinvointia. Tutkimuksen teoriapohja nojaa aiempiin tutkimuksiin, jotka käsittelevät kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä sekä Suomen hankintalakiin.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, ketkä kohdeorganisaatioissa päättävät kulttuuripalveluiden hankinnasta, mitkä tekijät päätöksiin vaikuttavat ja millaiset ovat rahalliset resurssit, jotka organisaatioilla on käytettävissä hankintaa varten. Tutkimus toteutettiin laadullisena haastatteleamalla hankkeen yhteyshenkilöitä neljästä eri sosiaali- ja terveyspiirin organisaatiosta. Teemahaastattelun kysymykset käsitelivät moniulotteisesti hankintaa, sen tarvetta, suunnittelua sekä käytännön toteutusta. Lisäksi käsiteltiin myös kulttuurin merkitystä ikääntyneiden hoitopalveluissa ja niiden nauttimaan arvostusta yleisellä tasolla, sekä tulevaisuuden näkymiä. Haastateltavilta pyydettiin myös esimerkkejä aiemmista kulttuurihankinnoista ja niiden sopimus- ja maksumalleista. Lopuksi haastatteluiden tulokset kerättiin yhteen analysointia ja vertailua varten.</p> <p>Teemahaastatteluiden tulosten perusteella kulttuuripalveluiden hankinta rahallista vastiketta vastaan on hyvinvointialalla vielä varsin vähäistä ja suorahankinnalla toteutettua. Julkisen ja kolmannen sektorin yhdistysten taloudelliset rajoitteet, sekä toisaalta myös vapaaehtoistoiminta hankaloittavat hankintaa ja vaikeuttavat toimintamallin löytämistä, jossa kulttuuripalveluiden tarve kohtaisi kysynnän. Tästä huolimatta tulevaisuudessa tullaan todennäköisesti näkemään enemmän ikäihmisten omatoimista hankintaa, kun suuret ikäluokat, joilla on enemmän varallisuutta, siirtyvät ennen pitkää palvelukoteihin. Kulttuurintuottajien on omalla osaamisellaan vakuutettava hyvinvointialan tahot heidän kyvystään luoda taiteen avulla hyvinvointia. Koska kulttuuripalveluiden budjetit ovat niin pienet, on palveluntarjoajien syytä harkita alustavasti vaihtoehtoisesti esim. työnäytettä.</p>		
Asiasanat		
kulttuuripalvelut, hyvinvointi, hankintaprosessi, päätösvalta		

Author	Degree	Time
Toni Korpela	Bachelor of International trade	May 2016
Thesis Title		
Mapping of the Procurement of Cultural Services in the Public Sector in South Karelia and Kymenlaakso		48 pages 2 pages of appendices
Commissioned by		
Kymenlaakso University of Applied Sciences, contact person Tiina Kirvesniemi		
Supervisor		
Satu Peltola, Principal Teacher		
Abstract		
<p>The purpose of this study was to survey the purchasing process of cultural services for the well-being of the elderly in the social and health sector organizations of South-East Finland. The research is a part of the 'Employment for the Young and Well-being for the Elderly through Culture' -project, which aims to increase cooperation between cultural and welfare industries, providing young professionals in the creative industries an opportunity to find employment by working with the elderly and, through culture, increasing the well-being of the elderly. The theoretical framework of the study is built on previous studies that deal with the relationship between culture and well-being, as well as on the Finnish procurement law.</p>		
<p>The aim of the study was to find out who in the target organizations decided on the purchases of cultural services, to identify the factors that influenced these decisions, and get an estimate of the financial resources available for purchasing. The qualitative study was conducted by interviewing the contact persons from four different social and health district organizations. The questions of the theme interviews addressed purchasing diversely, from the need to the planning, as well as practical implementation. In addition, the importance of culture in elderly care services and their respect on a general level was also addressed. The interviewees were also asked to provide examples of previous cultural service purchases and the contract and payment methods used. Finally, the results of the interviews were collected for analysis and comparison.</p>		
<p>Based on the outcomes of the interviews, the purchase of cultural services for financial compensation in the welfare sector is still rather limited and done using direct purchase method. The financial constraints of the public and third sector associations, and on the other hand, voluntary services, complicate the procurement and make it difficult to discover an operational model, where the need for cultural services meets the demand. Despite this, the future will likely see more independent purchasing from the elderly, as the baby boomers who have more assets, relocate to service homes. It is the responsibility of the producers of culture to convince the bodies of the welfare sector of their ability to create wellbeing through their art. Because the budgets for cultural services are so small, it is perhaps wise for the service providers to alternatively consider a skill demonstration.</p>		
Keywords		
cultural services, welfare, purchasing, decision-making		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Tausta.....	6
1.2	Tutkimus- ja kehittämisiongelma	7
1.3	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys	8
1.4	Tutkimusmenetelmät ja rajaus.....	9
2	KULTTUURIPALVELUT JULKISELLA SEKTORILLA	11
2.1	Taiteen edistäminen Suomessa.....	11
2.2	Työtä nuorille ja hyvinvointia ikääntyneille kulttuurista.....	12
2.3	Teoreettinen viitekehys.....	13
2.4	Kulttuuripalvelujen yhteys hyvinvointialaan.....	14
3	HANKINTAPROSESSI	19
3.1	Prosessin kuvaus.....	19
3.2	Julkiset hankinnat	21
3.3	Hankintamenettelyt.....	26
3.3.1	Avoin menettely.....	26
3.3.2	Kilpailuttaminen.....	28
3.3.3	Suorahankinta	30
4	TAITEEN JULKINEN HANKINTA	31
4.1	Hankintalain soveltaminen.....	32
4.2	Haasteet palveluntarjoajalle.....	33
5	TOTEUTUS	34
6	TULOKSET.....	35
6.1	Palvelutaloyhdistys Koskenrinne	35
6.2	Lappeenrannan palvelukeskussäätiö.....	37
6.3	Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimisto	39
6.4	Kouvolan kaupunki	40
7	YHTEENVETO	42
7.1	Johtopäätökset	42
7.2	Jatkotoimenpiteet.....	43

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelu

1 JOHDANTO

1.1 Tausta

Suomen nuoret luovien alojen osaajat kohtaavat suuria haasteita 2000-luvun työmarkkinoilla. Taiteen edistämiskeskuksen julkaisu vuodelta 2014 kertoo karmea kieltä alan työllistymisasteesta. Lähes joka viides (19 prosenttia) luovien alojen osaajista oli vuonna 2010 ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi, kun koko maan työttömyysprosentti oli noin 8,2. Lisäksi kahdeksan prosenttia työllistyi muissa kuin oman alan tehtävissä. Vakituudessa tai määräaikaisessa taiteellisessa työsuhteessa olleiden osuus oli 25 prosenttia, eli vain neljännes. Taiteellisten alojen kehityssuunta viimeisen vuosikymmenen ajan onkin ollut työsuhteen sijaan yrittäjyys ja ”vapaana taiteilijana” toimiminen. Yli kolmannes kaikista luovien alojen osaajista toimi vapaasti vuonna 2010. (Rensujeff 2014.) Koska yhä useammalla ei ole säännöllistä tulonlähdettä tai tarpeeksi toimeksiantoja, ovat luovien alojen osaajat enemmän tai vähemmän valtion apurahan varassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan valtio tuki viime vuonna taiteita ja kulttuuria varaamalla valtionbudjetista niihin noin 463 miljoonaa, josta puolet kustannettiin valtion omistaman rahapeliyhtiön, Veikkauksen voitoilla.

Työllisyystilannetta ei helpota se, että koulutettujen määrä on noussut merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana kaikilla yleisimmillä taiteenaloilla, kuten taulukosta 1 on nähtävissä. Siksi kilpailu työmarkkinoilla on erittäin aggressiivista. Työ- ja elinkeinoministeriön ammattibarometri (2015) paljastaa, että esimerkiksi kuvataiteilijoita on usealla paikkakunnalla työnhakijoina aivan liikaa suhteessa avoinna oleviin paikkoihin, eli ongelmana on myös ylitarjonta.

Taulukko 1. Luovien alojen osaajien määrän kasvu 2000–2010 (Rensujeff 2014)

Taiteenala	2000	2010	Kasvu- %
Elokuvataide	329	754	56
Kirjallisuus	1256	1655	24
Kritiikki	730	931	22
Kuvataide	2052	2649	23
Näyttämötaide	2348	3071	24
Rakennustaide	2840	3665	23
Säveltaide	3920	4225	7
Taideteollisuus	2453	3329	26
Tanssitaide	578	896	36
Valokuvataide	224	358	37
Muut	175	254	31
Kaikki taiteilijat yht.	17083	21133	19

Työllistymisen todennäköisyyden parantamiseksi on tärkeää, että ammattikorkeakoulut ynnä muut oppilaitokset tarjoavat opiskelijoilleen mahdollisuuksia toteuttaa itseään erilaisten projektien avulla ja tätä kautta kasvattaa käytännön kokemusta taiteentuottamisesta sekä sosiaalista verkostoa, jotta valmistumisen jälkeen nuorella osaajalla on jo näyttöjä sekä kontakteja. Kulttuuri- ja taidepalvelujen arvostuksen puute Suomessa verrattaessa moneen Euroopan maahan on kuitenkin vakava ongelma, kun puhutaan hankinnan lisäämisestä.

1.2 Tutkimus- ja kehittämisingelma

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa Kaakkois-Suomen julkisen ja kolmannen sektorin organisaatioiden hankintaprosessi. Aihe työlle tuli toimeksiantona Kymenlaakson ammattikorkeakoulun Paletti II -hankkeelta, jonka tarkoituksena on kehittää kulttuuri- ja hyvinvointialojen välistä yhteistyötä tarjoamalla taidepalveluja vanhushoidosta vastaaville organisaatioille ja sitä kautta sekä edistää luovien alojen opiskelijoiden työllistymistä että parantaa suurten ikäluokkien hyvinvointia. Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa tämä tullaan toteuttamaan pilottien avulla, aikavälillä 2015–2016. Paletti II -hanke on esitelty tarkemmin luvussa 2.

Kulttuuri- ja hyvinvointialojen yhteistyö on ollut tähän mennessä puutteellista. Luovien alojen nuorien osaajien näkökulmasta haasteena yhteistyölle on or-

ganisaatioiden hankintaprosessin ymmärryksen puute. Kulttuuripalveluiden tarjoajat eivät tiedä, kuka tai ketkä palvelukeskuksissa ynnä muissa julkisen sektorin sosiaali- ja terveysalan järjestöissä tekevät ostopäätöksiä ja mihin nämä päätöksen perustuvat, eivätkä osaa lähestyä järjestöjä. Hyvinvointiala puolestaan ei ole tähän mennessä ottanut kulttuuripalveluista kaikkea hyötyä irti, sillä se on kenties kokenut, että kulttuurin asema asiakkaiden hyvinvoinnin edistämässä on liioiteltu ja että erilaisten palveluiden hankkiminen aiheuttaisi ylimääräisiä kustannuksia. Toisin sanoen sopivia yhteistyömalleja, jossa kulttuuripalvelujen tarjonta ja niiden tarve kulkisivat käsi kädessä, on ollut vaikea löytää. (Buure, Heikkilä & Paakki 2014, 8.) Kun hankintaprosessi on kartoitettu, on ammattikorkeakoulun huomattavasti helpompi tarjota tuotteita ja palveluja julkiselle sektorille.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen keskeinen tavoite on tunnistaa tekijät, jotka vaikuttavat hankintaprosessissa, tässä tapauksessa kulttuurialalla. Tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen: ”Miten julkisella sektorilla päätetään kulttuuripalveluiden ja tuotteiden hankkimisesta ja mitkä tekijät päätöksiin vaikuttavat?”. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna tutkimus edesauttaa kotimaista kulttuurihankintaa ja auttaa opiskelijoita verkostoitumaan ja luomaan uusia kontakteja, joiden kautta saattaa paljastua mahdollisuuksia myös ulkomailla, esimerkiksi Etelä-Karjalan ja Venäjän välillä. Nuoret luovien alojen osaajat ovat Suomen valtiolle tärkeä tulevaisuuden voimavara, sillä heidän työnsä voivat nostaa myös maan profiilia globaalissa mittakaavassa. Monet turistit ovat kiinnostuneita kulttuurista ja vierailevat museoissa, näyttelyissä tai julkisilla paikoilla (esim. puistoissa) ihailakseen paikallista taidetta, oli se sitten maalauksia, musiikkia tai teatteria. Oli taiteenmuoto mikä tahansa, on kansakunnan etu, että niitä tuetaan tulevaisuudessakin riittävästi rahallisesti.

Tutkimus pyrkii myös edistämään kulttuuripalvelujen sekä sosiaali- ja terveysalan välistä yhteistyötä. Yritys- ja hanketoiminta voi lisätä suurten ikäluokkien aktiivisuutta sekä hyvinvointia. Monilla voi vielä olla halua sijoittaa, mutta kaikilla ei ole tiedossa tukemisen arvoista tarkoitusta. Erityisesti eläkeläiset, jotka ovat itse työskennelleet taiteiden ja kulttuurin parissa, saattavat olla kiinnostuneita nykytaiteesta nähdäkseen, miten heidän alansa on kehittynyt vuosien varrella. Ensisijainen tavoite on kuitenkin kartoittaa organisaatioiden hankinta-

prosessi, muut mahdolliset hyödyt tutkimuksesta ovat sen onnistumisen sivuvaikutuksia.

Tutkimuskysymykset tarkemmin jaoteltuna pää- ja alakysymyksiin:

- Miten julkisella sektorilla päätetään kulttuuripalveluiden hankkimisesta?
  - Millainen on julkisen sektorin kulttuuripalvelujen hankintaprosessi?
  - Millainen on päätöksentekoprosessi ja mitkä tekijät päätöksiin vaikuttavat?

1.4 Tutkimusmenetelmät ja rajaus

Tutkimus toteutetaan kvalitatiivisia eli laadullisia menetelmiä hyödyntäen, haastatteleamalla alueella toimivia julkisia ja kolmannen sektorin vanhusten hyvinvointipalveluista vastaavia organisaatioita, joiden kautta on tarkoitus tarjota kulttuuripalveluja Kaakkois-Suomessa. Toimeksiantajan puolesta tutkimus on rajattu julkisella sektorilla toimiviin tahoihin, kuten kuntiin ja palvelukeskuksiin. Tutkimus keskittyy palveluiden hankintaprosessiin ja pyrkii selvittämään, ketkä kohdeorganisaatioissa tekevät ostopäätöksiä, millä kriteereillä tämä tapahtuu ja mitä organisaatiot odottavat hankkeiden johtajilta näiden lähestyessä heitä. Kohdeorganisaatiot ovat Lappeenrannan palvelukeskussäätiö, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitos, Kouvola ja palvelutaloyhdistys Koskenrinne.

Lappeenrannan palvelukeskussäätiö on Lappeenrannan kaupungin, Lappeenrannan ja ympäristön eläkkeensaajat ry:n, Etelä-Saimaan Invalidit ry:n sekä Suomen Punaisen Ristin ja Sotainvalidien Veljesliiton alueosastojen vuonna 1970 perustama säätiö, jonka tarkoituksena on tarjota muun muassa asumis- ja ateriapalveluja ikäihmisille ja vammaisille. Säätiön esitteen mukaan sillä on 15 asuinkiinteistöä ympäri kaupunkia, joissa on yhteensä 377 vuokra-asuntoa.

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitos, eli Eksote, toimii Lappeenrannassa ja Imatrassa, tarjoten monipuolisia palveluja niin lyhytaikaiseen jatkohoitoon ja kuntoutukseen kuin myös pitkälle aikavälille. Eksote hallinnoi Etelä-Karjalan keskussairaalan ja Armilan kuntoutuskeskuksen toimintaa ja järjestää omaishoitoa sekä asumispalveluja ikäihmisille tarpeiden mukaisesti ohjattuna tai tehostetusti ympärivuorokautisena. Sen toiminta-alueeseen kuuluu yhdeksän kuntaa, kattaen noin 132 000 ihmistä. (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitos.)

Eksoten tapaan tarjoaa Kouvolan kaupunki sosiaali- ja terveysalan palveluja melko kattavasti, kotihoidosta palvelutaloihin. Ikäihmisten palvelut on jaettu maantieteellisesti kolmeen alueeseen: eteläiseen (entiset Elimäki ja Anjalan-
koski), pohjoiseen (Kuusankoski, Valkeala ja Jaala) sekä keskiseen (varsinainen Kouvola). Jokaisella alueella on oma palveluohjaaja. Kouvola on palvelutalojen lisäksi viisi hyvinvointiasemaa, joiden tarkoituksena on toimia ikäihmisten avoimina kohtaamispaikkoina sekä tapahtumien tiloina. Oman toiminnan taustalla kaupunki järjestää hoiva-asumista myös yksityisen sektorin kautta joko ostopalveluna tai palvelusetelien avulla. (Kouvola 2016.) Palvelutaloyhdistys Koskenrinne on ollut toiminnassa 70 vuotta tarjoten vanhushpalveluja yhteistyössä Kotkan kaupungin kanssa. Sillä on viisi eri toimipistettä, jotka sijaitsevat Kotkan keskustassa, Karhulassa ja Metsolassa, kattaen noin 200 vuokra-asuntoa, 74 ryhmäkotiasuntoa ja 42 senioriasuntoa (Koskenrinne).

Tutkimus toteutetaan siis laadullisena teemahaastatteluiden avulla. Haastattelu itsessään ei ole vain laadullisen tutkimuksen työkalu, vaan sitä voidaan yhtä hyvin käyttää myös määrälliseen tutkimukseen. Samoin haastattelun kautta kerättyä materiaalia voidaan analysoida molempien menetelmien avulla. Ero laadullisen ja määrällisen haastattelun välillä onkin otanta. Metsämuurosen (2002, 177) mukaan määrälliset tutkimukset perustuvat usein satunnaisotokseen, kun taas laadullisessa tutkimuksessa haastatellaan etukäteen valittuja yksilöitä. Lisäksi laadullisen tutkimuksen otannan koko on yleensä huomattavasti pienempi kuin määrällisessä.

Haastatteleamalla edellä mainittujen organisaation edustajia sekä analysoimalla ja vertailemalla vastauksia saadaan selville, mitä eroja niiden rakenteessa tai toimintaperiaatteessa on havaittavissa ja miten ammattikorkeakoulun tulee niitä lähestyä, sekä yleinen kiinnostus kulttuuripalveluja kohtaan. Haastattelun vahvuus verrattaessa kyselylomakkeeseen on se, että se tarjoaa mahdollisuuden kattavampaan vastaukseen ja vuoropuheluun haastattelijan ja haastateltavan välillä. Kyselylomakkeiden heikkoutena on myös vastaajien välinpitämättömyys, mikä saattaa pilata pahimmassa tapauksessa tutkimuksen validiteetin. Toisaalta haastattelut ovat enemmän aikaa vaativia ja saattavat tuottaa tutkimuksen kannalta tarpeetonta tietoa, varsinkin jos haastattelun muoto on puolistrukturoitu eikä haastattelija pysy aiheessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–36.) Siksi haastattelutilannetta edeltävä suunnitteluvaihe onkin tärkeä tutkimuksen onnistumisen kannalta.

2 KULTTUURIPALVELUT JULKISELLA SEKTORILLA

2.1 Taiteen edistäminen Suomessa

Kuten todettu, Suomen valtio varasi vuonna 2015 noin 463 miljoonaa euroa taiteiden tukemiseen, joiden jaosta päättää puolestaan opetus- ja kulttuuriministeriö. Taiteen edistämiskeskus on yksi sen suurimmista edunsaajista. Se saa vuosittain noin 32 miljoonaa euroa (n. 7 prosenttia) budjetista ja on täten merkittävässä roolissa kulttuurialalla. Virasto tukee toiminnallaan useita eri taiteenmuotoja rahallisesti apurahojen muodossa, mikä on nähtävissä alla olevasta taulukosta 2. Se myös pyrkii parantamaan palveluiden saatavuutta Suomessa. Keskukseen käynnissä oleva projekti Kaakkois-Suomen alueella, Taiteen käytön, hyvinvoinnin ja osallistamisen kehittämisohjelma 2015–2020 tähtää tähän erilaisten hankkeiden avulla, joiden tarkoituksena on lisätä alan työllisyyttä pitkällä aikavälillä sekä kasvattaa kulttuuri- ja hyvinvointialojen yhteistyötä esimerkiksi esittämällä enemmän taidetta valtion laitoksissa. (Taike.)

Taulukko 2. Taiteen edistämiskeskuksen tuet taiteenaloittain vuonna 2014 (Taike 2015)

Taiteenala	Yhteensä €	Muutos vuoteen 2013
Kuva/Kuvitus	6 779 000	8 %
Kirjallisuus	5 691 500	0 %
Näyttämö	4 810 700	1 %
Sävel/Musiikki	4 262 900	- 2 %
Tanssi	2 295 400	- 2 %
Elokuva	2 093 310	- 5 %
Valokuva	1 436 900	- 10 %
Muotoilu	1 334 510	- 14 %
Monitaide	1 099 700	- 6 %
Sirkus	847 900	7 %
Arkkitehtuuri	655 900	- 8 %
Media	595 900	10 %
Sarjakuva	305 300	122 %
Arvostelijat	169 800	- 8 %
Yhteensä	32 400 000	0,3 %

Edellä mainittu hanke on esimerkki siitä, kuinka kulttuurialalla on viime vuosina tultu johtopäätökseen, että yhteistyö hyvinvointialan välillä on ollut puutteellista ottaen huomioon kulttuuripalvelujen positiiviset vaikutukset suhteessa

kustannuksiin ja että yhteistyön syventäminen onkin tärkeä tavoite tulevaisuudessa.

Toinen merkittävä taiteita tukeva organisaatio on Suomen kulttuurirahasto, jonka pääasiallinen toiminta Taiteen edistämiskeskuksen tapaan on myöntää apurahoja alalla toimiville henkilöille ja yhteisölle. 2000-luvulla säätiön toimintamalli on kuitenkin muuttunut, ja nykyään se on osallisena monissa suurhankkeissa, eritoten niiden käynnistysvaiheessa. Näiden hankkeiden tarkoituksena on tukea toimintaa, jota muut alan vaikuttajat eivät säätiön mielestä tue tarpeeksi. Säätiön sivuston mukaan sen hanketoiminta on keskittynyt neljän painopisteen ympärille:

- kansallinen ja yhteiskunnallinen eheys
- lasten ja nuorten kulttuuriharrastus
- kulttuurin nostaminen marginaalista
- uhanalaisen kulttuuripääoman vaaliminen

Esimerkkejä Kulttuurirahaston omasta toiminnasta ovat vuosien 2008–2011 välillä toteutetut Kirjataloot sekä nuorisohanke Myrsky, jonka tarkoituksena oli taiteen kautta tukea 13–17-vuotiaiden nuorten kasvua, varsinkin niiden nuorten, jotka olivat vaarassa syrjäytyä esimerkiksi väkivaltaisen tai päihdeongelmista kärsivä lähipiiriin tai koulukiusaamisen takia. Hankkeen kautta aloitettuihin taideprojekteihin osallistui yhteensä yli 14 000 nuorta. Kirjataloiden avulla puolestaan kirjastojen hankinnat kasvoivat noin 3,5 miljoonalla eurolla. Lisäksi Kulttuurirahasto teetti laajamittaisen kyselyn, joka selvitti suomalaisten suhtautumista taiteeseen ja kulttuuriin. Loppuraportin (2013) mukaan suomalaisia suurimmalta osin kiinnostaa kulttuuri, erityisesti elokuvat ja museot, mutta he kokevat sisäänpääsymaksut liian kalliiksi ja muut harrastukset, kuten urheilun, tärkeämmiksi. Suomalaisten passiivisuus taiteenkuluttajina vaikeuttaa luovien alojen osaajien työllistymistä.

2.2 Työtä nuorille ja hyvinvointia ikääntyneille kulttuurista

Paletti II (tai Työtä nuorille ja hyvinvointia ikääntyneille kulttuurista) on Euroopan sosiaalirahaston hanke, jonka tarkoituksena on tukea luovien alojen opiskelijoiden työllistymistä tarjoamalla tuotteita ja palveluja Kaakkois-Suomessa vanhusten hyvinvoinnista vastaaville sosiaali- ja terveystieteiden organisaatioille. Hanketta hallinnoi Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Socom), ja

se toteutetaan Kymenlaakson sekä Saimaan ammattikorkeakoulujen kanssa. Tavoitteena on antaa luovien alojen opiskelijoille mahdollisuus toteuttaa taiteenmuotoaan sekä kasvattaa käytännön kokemusta ja luoda verkostoja, jotta heillä olisi paremmat mahdollisuudet menestyä myös tulevaisuudessa työelämässä. Toinen, yhtä tärkeä tavoite on edistää ikäihmisten hyvinvointia opiskelijoiden töiden avulla. Hankkeessa ei ole rajattu kulttuuria käsitteenä mihinkään yksittäiseen taiteenmuotoon, vaan se kattaa kaiken kuvataiteesta teatteriin. Näin vanhusväestölle voidaan tarjota monipuolista aktiviteettia arkeen, joka usein on äärimmäisen yksitoikkoista ja hyvinvointia heikentävää. (Kirvesniemi 2015.)

Hanke on jatkoa vuonna 2014 toteutetulle esiselvitykselle kulttuuripalvelujen ja vanhuspalvelujen yhteistyön hyödyistä sekä keinoista, joilla sitä voidaan lisätä. Loppuraportin mukaan viestintäkanavien kehittäminen on ensisijaisen tärkeä tavoite, jotta kulttuuripalveluita tarvitsevat voivat helpommin löytää niitä tuottavat (Buure, Heikkilä & Paakki 2014, 13). Hankkeessa hyödynnetään sähköistä työkalua, mutta myös muunlaista viestintämuotoa on syytä harkita. Esimerkiksi mainokset paikallisissa sanomalehdissä saattavat kasvattaa tietoisuutta taidepalveluista. Sosiaalinen media on 2000-luvulla jatkuvasti suuremmassa roolissa, ja vaikka vanhusväestö ei sitä välttämättä hyödynnä, heidän parissaan työskentelevät sosiaali-alan ihmiset saattavat hyödyntää. Tätäkin kautta on mahdollista parantaa palvelujen näkyvyyttä ja täten tuoda tarjonta helpommin ulottuville. On myös tärkeää, että kulttuuripalveluita tarjoavat ottavat huomioon käyttäjien tarpeet.

2.3 Teoreettinen viitekehys

Teoreettinen viitekehys voidaan määritellä monella eri tapaa. Oletusarvoisesti se on kuitenkin kuvaus tutkimuksen keskeisistä käsitteistä ja niiden välisistä suhteista, jota pyritään havainnollistamaan usein erilaisten kuvioden avulla (Helakorpi 1999). Viitekehys (kuva 1) tarjoaa lukijalle yleiskuvan tutkimuksen tarkoituksesta, lähtökohdista ja näkökulmasta. Tämän tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat kulttuuripalvelut, hyvinvointipalvelut sekä hankintaprosessi.

Kuva 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

Erityisesti hankintoihin ja ostopäätöksiin vaikuttavat tekijät ovat tutkimuksessa suuressa roolissa ja tarkastelun kohteena. Yllä oleva viitekehys havainnollistaa hyvin yksinkertaistettuna tutkimuksen tärkeimmän tavoitteen, hankintaprosessin ymmärtämisen vaihe vaiheelta, eri organisaatioiden näkökulmasta tarkasteltuna. Tämän tiedon avulla ammattikorkeakoulun luovien alojen opiskelijoiden on mahdollista tarjota tehostetusti tuotteitaan ja palvelujaan.

2.4 Kulttuuripalvelujen yhteys hyvinvointialaan

Tutkimukset osoittavat, että taiteella ja kulttuurilla voi olla positiivinen vaikutus suurten ikäluokkien terveydenhuollossa. Ne sekä parantavat elämänlaatua että kannustavat sosiaalista kanssakäymistä (ehkäisten samalla syrjäytymistä yhteiskunnasta) ja voivat lisätä elinikää usealla vuodella. (Buure, ym. 2014, 8.) Sosiaalinen syrjäytyminen on iso uhkatekijä vanhusten hyvinvoinnissa, sillä se altistaa mielenterveysongelmille, mutta tarjoamalla yhteisöllistä toimintaa ja viirikeitä voidaan luoda uusia ystävyysuhteita. On tärkeää, että ihminen kokee

vielä vanhallakin iällä itsensä osaksi yhteiskuntaa eikä sen ulkopuolisena ja siksi on myös tärkeää, että ikäihmiset itse saavat olla mukana suunnittelemassa heille tarkoitettua toimintaa. Tämä antaa heille varmuuden siitä, että heidän mielipiteillään on väliä ja että heitä arvostetaan. (Väisänen 2014, 108–111.)

Viriketoimintaa voidaan käyttää kuntoutusmuotona muun muassa dementian ehkäisyyn. Eri aistikanavia hyödyntämällä voidaan dementiasta kärsivälle tuoda muistoja nuoruudesta. Andronoff (2014, 120–125.) kuvailee kokemustaan Honkaharjun sairaalan vuodeosaston viriketoimintahankkeessa, mihin osallistui viisi potilasta, joista neljä kärsi muistisairaudesta. Potilaille soitettiin suositua musiikkia heidän aikakaudeltaan johon he reagoivat erittäin positiivisesti, laulaen ja hyräillen mukana, käsiä ja jalkoja liikuttaen. Illan päätteeksi kaksi potilasta kertoi kokemuksistaan kuorossa laulamista nuorempana. Näinkin pienellä vaivalla voidaan siis luoda hyvinvointia, kun kulttuuri otetaan osaksi hoivatyötä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) 2010–2014 teettämän tutkimuksen mukaan kuntien toiminta kulttuuri- ja hyvinvointialojen yhteistyön lisäämiseksi on viime vuosina parantunut merkittävästi. Keväällä 2014 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan viidessä yli 50 000 asukkaan kaupungissa (Helsinki, Turku, Tampere, Kuopio ja Jyväskylä) työskentelee tätä nykyä päätoiminen kulttuuripalveluiden koordinaattori, suunnittelija tai tuottaja ikäihmisten hyvinvoinnin parissa. Lisäksi useissa pienemmissä kaupungeissa sekä sosiaali- ja terveyspalveluita tarjoavissa organisaatioissa on yksi tai useampi työntekijä, jonka toimenkuvaan kuuluu kulttuuripalveluiden järjestäminen ja kehittäminen. Suomessa toimii myös valtakunnallinen verkosto, jonka tarkoituksena on edistää kuntien välistä yhteistyötä kulttuuripalvelujen tarjonnan lisäämiseksi. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 10–11.)

Esimerkkejä hankkeista, jossa kulttuuripalvelut on onnistuneesti tuotu osaksi ikäihmisten hyvinvointia, on viime vuosilta useita. Yksi merkittävimmistä oli Turun kaupungin KUVA (Kulttuuria vanhusten arkeen) -hanke, jonka tavoitteena oli tarjota ympärivuorokautisessa hoidossa oleville ikäihmisille kulttuuria sen monissa eri muodoissa ja tätä kautta uudistaa koko kaupungin laitoshoidon toimintamalli. Yhdessä Turun taitelijayhdistysten kanssa järjestettiin muun muassa musiikkiterapiaa ja teatteriesityksiä. Laitosten asukkaat kokivat kult-

tuuritarjonnan mielekkääksi, ja hoitajien mukaan hankkeen aikana yleinen ilmapiiri oli positiivisempi ja asukkaat puheliaampia kuin yleensä. Ennen hanketta ja sen jälkeen tehtiin 25 seurantapotilaalle RaVa-toimintakykymittaus, jonka avulla pyrittiin konkreettisesti kartoittamaan kulttuuripalvelujen vaikutus.

Vaikka suuria muutoksia ei ollut havaittavissa, huomionarvoista oli muutaman potilaan psyykeen muutos. Kahden potilaan psyyke oli loppumittauksessa arvioitu normaaliksi, kun vuotta aiemmin ennen hanketta heidät oli luokiteltu masentuneiksi. Myös kaksi muuta potilasta, joista toinen alkumittauksessa oli ”häiriintynyt” ja toinen ”aggressiivinen”, olivat hankkeen jälkeen saavuttaneet normaalin psyykkisen tilan. On kuitenkin vaikea todistaa, että tämä muutos oli nimenomaan kulttuuritarjonnan eikä esimerkiksi lääkityksen seurausta, mutta sekä vanhukset että heidän omaisensa kokivat kulttuuritarjonnan positiiviseksi ja toivoivat erityisesti musiikkipitoista toimintaa. (Koponen 2011, 37–40.)

Palvelujohtaja Helena Räsänen mukaan Sipoon kunnassa on jo vuosia investoitu kulttuuritoimintaan ja tulokset ovat olleet huomionarvoisia. Varsinkin kuvataide on ollut suosittua niiden vanhusten keskuudessa, jotka ovat olleet koko ikänsä siitä kiinnostuneita. Siksi Sipoossa onkin järjestetty taidenäyttely ja keskuksiin on hankittu seinille teoksia. Kunta on tehnyt taideryhmän kanssa yhteistyötä kuusi vuotta, ja myös musiikkia on tarjottu kahvikonserttien muodossa. Erään esityksen aikana *mies, joka ei ollut puhunut kahteen vuoteen, alkoi yhtäkkiä puhua vierellään istuvalle hoitajalle*, Räsänen jatkaa. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 12.)

Tampereen kaupungin vuosien 2009–2011 välillä teettämä Kulttuurikaari-hanke pyrki parantamaan ikäihmisten hyvinvointia kulttuurin ja taiteen sekä liikunnan avulla. Loppuraportin mukaan yhteistyö liikuntapalveluiden kanssa ei toteutunut tavoitteiden mukaan ja käytännön toteutus puuttui lähes kokonaan. Kulttuurin puolella sen sijaan nähtiin onnistumisia, esimerkiksi kaupungin kirjaston kanssa toteutetut kirjastotunnit, jossa kirjaston työntekijät vierailivat vanhainkodeissa, sairaaloissa, ryhmäkodeissa, päiväkeskuksissa, palvelutaloissa ja psykogeriatrian yksiköissä. Näiden vierailujen aikana ikäihmiset saivat kokea aikamatkoja Tampereen eri kaupunginosien vaiheisiin ja merkittävään historiallisiin tapahtumiin, kuvien ja musiikin avulla. Yhteensä 81 esitykseen osallistui reilu tuhat henkilöä, ja positiivisen palautteen johdosta ne ovat

nyt pysyvä osa kirjaston koti- ja laitospalvelujen toimintamallia. (Willberg 2011, 16.)

Yhteenvedona loppuraportissa todetaan, että kulttuuritoiminta tukee vanhuksen hoitoa ja kuntoutusta tarjoamalla monipuolista toimintaa, jonka avulla saadaan uusia elämyksiä, enemmän vuorovaikutusta sekä vaihtelua arkeen. Nyt kun kulttuuripalvelujen merkitys on konkreettisesti tuotu esille, on tärkeää miettiä, miten sitä voidaan parantaa jatkossa. Willberg (2011, 26) peräänkuuluttaa parempaa viestintää ja yhteistyötä osapuolten välillä ja korostaa myös henkilökunnan merkitystä kulttuuripalveluissa sekä suunnittelu- että toteutusvaiheessa. Juuri ne pilotit, joissa henkilökunta oli aktiivisimmin mukana, menestyivät Kulttuurikaari-hankkeessa parhaiten. Tästä päätellen henkilökunnan kulttuuriosaaminen on selkeä voimavara hyvinvointialalla, jota pitäisi hyödyntää.

Taide- ja kulttuuripalveluilla on osansa myös muualla kuin vanhusten hyvinvoinnissa. On olemassa näyttöä siitä, että kulttuuripalveluilla on positiivisia vaikutuksia työhyvinvointiin. Tämä tuli ilmi pilottihankkeessa, jossa mitattiin työyhteisöjen hyvinvointia erilaisten mittarien avulla (yhteisöllisyys, luovuus, luottamus esimiehiin jne.). Avainluvut nousivat taidetapahtumien jälkeen alle kansallisesta keskiarvosta sen yläpuolelle ja enemmistö osallistuneista koki, että tämä oli ainakin jossain määrin heille järjestettyjen aktiviteettien ansiota. Vastaajat kokivat myös työilmapiirin parantuneen sekä stressin vähentyneen. Tulokset olivat myönteisiä melkein kaikilla osa-alueilla, mikä herättää uskoa siihen, että kyseessä on varteenotettava aate, jonka puolesta on syytä tehdä työtä. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 23–24.) Tutkimuksen loppuraportissa listataan keinoja, joilla taiteen roolia työhyvinvoinnissa voidaan lisätä. Ehkäpä paras näistä on kulttuurisetelit, joita useat työnantajat Suomessa jo hyödyntävät. Kulttuurin taloudellinen tukeminen työpaikalla on kasvanut vuodesta 2009 tasaisesti kymmenillä prosenttiyksiköillä, ja kulttuurisetelit ovat olleet tässä kehityksessä merkittävässä roolissa (Aura, Ahonen, Hussi & Ilmarinen 2014, 35).

Taiteen roolia työpaikalla voidaan tarkastella THL:n tutkimuksen (2015) loppuraportin mukaan ainakin kolmesta näkökulmasta, jotka on esitetty taulukossa 3: osana työhyvinvoinnin edistämistä (miten yritys tukee työntekijöitä esimerkiksi vapaa-ajalla), varsinaisen työympäristön osana sekä siitä näkökulmasta,

miten taide ilmenee itse työnteossa. Jos työntekijä kokee työpaikan jollain tapaa ahdistavaksi tai epämiellyttäväksi, sillä voi olla negatiivisia vaikutuksia kyseisen yksilön työpanokseen, ja pahimmassa tapauksessa tämä johtaa yleisen työilmapiirin heikkenemiseen. Nämä ilmiöt voivat olla ongelmallisia työnantajalle, mutta niihin on mahdollista puuttua hyvin pienillä asioilla, joista ei edes suuryritykselle (joka voi työllistää tuhansia ihmisiä) koidu kovinkaan suuria kustannuksia, kun toinen vaihtoehto on syystä tai toisesta tyytymättömien työntekijöiden korvaaminen jatkuvalla syötöllä. Kysymys on yksinkertaisesti kulttuuripalveluiden tarjoamisen monista hyödyistä verrattaessa haittoihin, jotka ovat puhtaasti pelkästään taloudellisia.

Taulukko 3. Taide työelämässä (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 21)

	Taide ja työympäristö	Taide osana työhyvinvointia	Taide työssä
yhteisö	- esteettiset työtilat - musiikin kuuntelu	- taide/kulttuurikerho - yhteiset taide-elämykset	- työilmapiirin parantaminen
yksilö	- työhuoneen sisustus	- kulttuurisetelit	- taidelähtöiset työmenetelmät

Kuten yllä olevasta taulukosta 3 on nähtävissä, taidepalveluita voidaan tarjota erikseen yksilö- ja yhteisötasolla maksimaalisen hyödyn saavuttamiseksi. Eri tapahtumat voivat helpottaa uusien työntekijöiden integroitumista työpaikalla ja luoda työntekijöiden kesken tunnetta tiimihengestä ja yhteenkuuluvuudesta.

Tuloksia on nähty myös vankilalaitoksissa, joissa muun muassa Taittuu Ry:n kehittämä teatteritoiminta on ollut suuressa suosiossa vankien keskuudessa. Näytöksiin osallistuneet vangit kokivat kasvanutta itsetuntoa, mikä puolestaan vähensi heidän sosiaalista ahdistumista (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 33). Aktiviteetit voivat vähentää todennäköisyyttä sille, että vapauduttuaan henkilö syyllistyy samaan rikokseen uudelleen (toki tapauskohtaisesti) ja edesauttaa yhteiskuntaan sopeutumista, joten ne ovat kokeilemisen arvoisia.

Kaikki asiantuntijat eivät ole vielä vakuuttuneita taiteiden ja hyvinvoinnin välisistä vaikutuksista ja suorasta syy-seuraussuhteesta. Turun yliopiston kulttuurisen terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuksen professori Marja-Liisa Honkasalon mielestä tutkimukset, kuten THL:n hanke, ovat osittain puutteellisia, koska ne eivät täytä tieteellisen tutkimuksen kriteerejä ja ovat etukäteen asetettu toivotujen tulosten saavuttamiseksi. Honkasalo ei kuitenkaan kiistä, että positiivisia

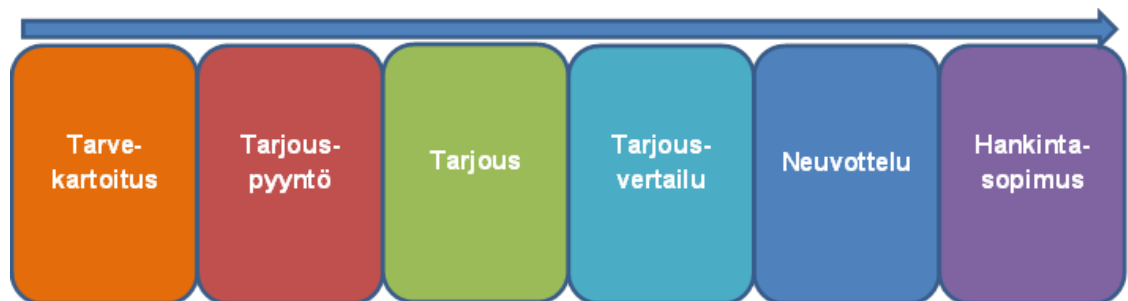
vaikutuksia on nähtävissä, vaan peräänkuuluttaa perusteellisempia tutkimuksia ja analyttisempaa ajattelua. Esimerkkinä hän tarjoaa tilanteen, jossa tarkasteltaisiin yhteiskunnasta syrjäytynyttä yhteisöä ennen kehitysprojektia, sekä sen aikana että jälkeen, jotta nähtäisiin, miten otos reagoi, kun hanke on ohi. Näin saadaan selville enemmän tietoa ja pidemmällä aikavälillä. (Tesso 2013.)

Eriävistä mielipiteistä huolimatta, voidaan yhteenvetona todeta, että taide- ja kulttuuripalvelut sekä sosiaalinen, aktiivinen osallistuminen kulttuuritoimintaan parantavat sekä kehon- että mielenterveyttä ja pidentävät potentiaalisesti elinikää, ehkäisten samalla syrjäytymistä sekä yksinäisyyden tunnetta työpaikalla, sekä nuorison että eläkeläisten keskuudessa. Siksi on tärkeää, että näitä palveluja varten budjetoidaan jatkossakin, huonosta taloustilanteesta huolimatta.

3 HANKINTAPROSESSI

3.1 Prosessin kuvaus

Hankintaprosessi on vaiheittain etenevä menettely, jonka tarkoituksena on löytää toimija, jonka palvelu vastaa yrityksen tarpeita mahdollisimman hyvin. Se alkaa, kun yritys tekee tarvekartoituksen ja päättyy molempien osapuolten väliseen sopimukseen ja tilauksen tekoon. Hankintaprosessin eteneminen on riippuvainen hankinnan tyypistä ja hankintamenetelmästä. Hankintaprosessi voi olla yksinkertaistettu, mutta yleisesti ottaen se sisältää kuvassa 2 esitetyt vaiheet: tarjouspyynnön, tarjousten vastaanoton, vertailun, neuvottelun sekä sopimuksen teon.

Kuva 2. Hankintaprosessi

Tarjouspyyntö on yrityksen laatima asiakirja, jossa se ilmaisee mahdollisimman selkeästi sen tuotteen tai palvelun, jota se on hankkimassa sekä ehdot, joilla hankinta tulee tapahtumaan. Mitä yksityiskohtaisempi tarjouspyyntö, sitä helpompi toimijoiden on arvioida kykyään vastata yrityksen tarpeisiin ja tehdä

tarjous. Tarjous pitää sisällään muuan muassa hinnan, maksuehdot, toimitusajan (kun kyseessä tavarakauppa) ja on laillisesti sitova sen määräaikaan asti.

Tarjouksen tulee vastata tarjouspyyntöä, ja siihen on oltava liitettynä tarjouspyynnössä vaaditut asiakirjat ja selvitykset, kuten kaupparekisteriote. Tarjous voidaan hylätä puutteellisena ilman edellä mainittujen ehtojen noudattamista. Tarjous tulee myös hylätä, jos sitä ei toimiteta ajoissa. Tarjouksen tekijän on siis noudatettava hankkijan asettamia ehtoja, ja hankkijan puolestaan on taatava reilu kilpailu ja tarjousten tasapuolinen kohtelu. Tarjouksia vertailtaessa hankkijan on tehtävä päätös valintaperusteen pohjalta, eli käytettävä kriteeriä. Jos valintaperuste on halvin hinta, on hankkijan hyväksyttävä se tarjous, joka on edullisin. Vaihtoehtoisesti voidaan käyttää kokonaistaloudellista perustetta, jossa hankkija tarkastelee tarjouksia laajemmasta näkökulmasta ottaen huomioon hinnan lisäksi myös muun muassa tuotteiden väliset laadulliset erot. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 351–352.)

Esimerkkinä kokonaistaloudellisesta vertailusta voidaan kuvitella tilanne, jossa yritys tekee tarjouspyynnön uusista tuoleista työntekijöilleen. Ensimmäisen tarjoukset tuolit ovat huomattavasti edullisempia, mutta toisen tarjouksen tuolit ovat parempaa mallia ja ergonomisesti suunniteltu selkävun vähentämiseksi. Yritys on tarjouspyynnössään täsmentänyt käyttävänsä kokonaistaloudellista valintaperustetta, joten sen on punnittava rahallinen säästö työntekijöiden työhyvinvointia vastaan. Toisin sanoen se mittaa hinta-laatusuhdetta. Hankkijan on tarjouspyynnössä tehtävä yksiselitteisen selväksi, mitä valintaperustetta se tulee tarjousvertailussa käyttämään. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 352). Tarjouspyynnössä saattaa lukea seuraavasti:

Tarjouksen valintaperusteena käytetään kokonaistaloudellista edullisuutta. Kokonaistaloudellista edullisuutta arvioidaan seuraavilla vertailuperusteilla:

1. Tekniset ominaisuudet
2. Kustannustehokkuus
3. Ympäristöystävällisyys
4. Hinta

Painoarvottomalla vertailuperusteet hankkija kertoo tarjoajalle, minkälaista tuotetta tai palvelua hän etsii ja mistä hän on valmis maksamaan enemmän. Perusteiden on syytä olla tarpeeksi tarkkoja. Esimerkiksi pelkkä laatu on liian

yleinen käsite ilman täsmennyksiä. Hankkijoiden valtaa asettaa vertailuperusteita rajoittavat tietyt lainsäädännöt, joiden mukaan perusteiden on lähtökohdaisesti liityttävä hankinnan kohteeseen ja oltava objektiivisia sekä selkeästi taloudellista arvoa tuottavia. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 353.)

Kun hankkija on tehnyt päätöksen ja hyväksynyt tarjouksen, päätetään prosessi laatimalla hankintasopimus, jonka molemmat osapuolet allekirjoittavat. Siinä määritellään muun muassa myyjän sekä ostajan vastuut. Hankintasopimuksia on erilaisia ja riippuen hankinnan tarkoituksesta sopimus voi olla

- kertaluonteinen
- pitkäkestoinen
- projektisopimus.

Kertaluonteinen sopimus on nimensä mukaisesti sopimus, jossa hankinta tapahtuu ainoastaan kerran. Yleisesti ottaen tavarakaupat, kuten auton osto, ovat kertaluonteisia. Pitkäkestoiset sopimukset ovat pidemmän aikavälin, mahdollisesti monien vuosien pituisia. Pitkäkestoinen sopimus voi olla määräaikainen, jolloin se päättyy tietyn ajanjakson jälkeen, tai toistaiseksi voimassa oleva jolloin se jatkuu, kunnes jompikumpi osapuoli irtisanoo. Asuntojen vuokraus ja puhelinliittymät ovat esimerkkejä pitkäkestoisista sopimuksista. (KKV 2014.) Projektisopimuksessa puhutaan hankinnasta tai yhteistyöstä osana hanketta. Esimerkiksi yliopistot laativat usein projektisopimuksia toimeksiantoissaan.

3.2 Julkiset hankinnat

Eskolan ja Ruohonimen (2011, 48) mukaan julkisen hankinnan määritelmä on laaja eikä näin ollen täysin yksiselittein, mutta yleisesti ottaen tavaroiden ja palveluiden ostaminen, vuokraaminen sekä urakalla teettäminen rahallista korvausta vastaan, ovat julkisia hankintoja. Näissä hankinnoissa noudatetaan Suomessa hankintalaki 348/2007, jonka tavoitteena on *tehostaa julkisten varojen käyttöä, edistää laadukkaiden hankintojen tekemistä sekä turvata yritysten ja muiden yhteisöjen tasapuolisia mahdollisuuksia tarjota tavaroita, palveluita ja rakennusurakointia julkisten hankintojen tarjouskilpailuissa* (Finlex 2007). Hankintalaki puolestaan perustuu EU:n hankintadirektiiveihin, joiden tarkoituksena on asettaa yhteisiä pelisääntöjä ja menettelytapoja sen jäsenmaille. Nämä vähittäisvaatimukset julkisille hankinnoille ovat osa jokaisen jä-

senmaan omaa, kansallista lainsäädäntöä. EU:n pääperiaatteiden mukaan yhtäkään tarjouskilpailussa mukana olevaa ei saa syrjiä vain sen takia, että sen sijainti on eri EU-maassa kuin hankintayksikön. Lisäksi ne velvoittavat hankkijaa hyväksymään ulkomaisen yrityksen asiakirjat ja todisteet, sillä ehdolla että ne ovat samalla tasolla kuin kotimaiset todistukset. (Europa 2015.)

Euroopan unionin näkökulmasta hankintadirektiivit ovat osa laajempaa EU:n yhteismarkkinastrategiaa, joka mahdollistaa maiden välisen vapaan kaupan ja tavaran liikkumiseen. Euroopan talousalue eli ETA on maailman suurin yhteismarkkina-alue kattaen 30 maata ja 500 miljoonaa kuluttajaa. Vuositasolla EU-maiden julkiset hankinnat ovat arvoltaan noin 15–20 % koko alueen bruttokansantuotteesta. Suomessa hankintojen osuus on suunnilleen sama, eli noin viidennes BKT:sta. (Lith 2012, 23.) Ne ovat siis merkittävässä roolissa sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Vuonna 2014 Suomen julkisen sektorin hankintojen arvo oli yli 32 miljardia euroa (Hilma 2015). Markkinat ovat luonnollisesti laajentuneet sitä mukaa, kun EU:n jäsenmäärä on vuosikymmenien varrella kasvanut alkuperäisestä kuudesta nykyiseen 28 maahan, yli puolen Euroopasta.

Hankintatoimen tehostamiseksi EU suunnittelee jatkuvasti uudistuksia sen säädäntöihin. Tammikuussa 2014 parlamentti hyväksyi direktiivin, joka lisää laatukriteerien, kuten ympäristövaikutuksen, huomioonottoa päätöksenteossa. Uusien direktiivien tavoitteena on yksinkertaistaa hankintaprosessia ja vähentää vaadittujen asiakirjojen määrää, mutta eräät EU-kriitikot sekä yritys- ja julkishallinnon tahot pelkäävät päinvastaista vaikutusta. (Hartikainen 2014.) Taloustieteilijät ovat kritisoineet Suomen julkisen sektorin hankintapolitiikkaa. Helsingin Diakonissalaitoksen (HDL) kehitysjohtaja Liisa Björklundin mukaan Suomessa hankintapäätökset perustuvat lähes poikkeuksetta yksinkertaisimpaan kriteeriin eli hintaan, eikä laadullisia tai yhteiskunnallisia seikkoja oteta usein huomioon, vaikka hankintalaki tarjoaa siihen edellytykset. Oikeustaloustieteen dosentti Kristian Siikavirta epäilee, että syynä tähän on kokonaistaloudellisen hinnan hankala arvioiminen. Uusien direktiivien myötä myös Suomen julkisen sektorin on sopeuduttava EU-toimintamalliin. (Keppola 2014.)

Hankintalaki sanelee Suomessa siis ehdot julkisille hankinnoille. Se määrittää, miten lain soveltamisalaan kuuluvien hankintayksiköiden tulee toimia reilun ja tasapuolisen kilpailutilanteen mahdollistamiseksi. Laki velvoittaa seuraavia:

- valtion, kuntien ja kuntayhtymien viranomaiset
- valtion liikelaitokset (esimerkiksi Metsähallitus)
- evankelisluterilainen ja ortodoksinen seurakunta
- julkisoikeudelliset laitokset, kuten kauppakamarit

Viranomaisella viitataan toimielimiin, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittävässä roolissa. Valtiotasolla se sisältää kaiken eduskunnasta ministeriöihin, työ- ja elinkeinokeskuksiin, sekä Suomen tuomioistuimen ynnä muut hallinnolliset tahot. Kuntatasolla hankintayksikkö voi olla esimerkiksi kuntavaltuutettu. Kirkkojen hankinnoista on säädetty erikseen kirkkolaissa, mutta koska ne ovat osa julkishallintoa, ovat niiden seurakunnat, valtuustot ja johtokunnat hankintalain alaisia. Valtion omistamista liikelaitoksista ja niiden toiminnasta vastaa hallitus. Toinen esimerkki valtion liikelaitoksesta oli vuoteen 2009 saakka Ilmailulaitos, kunnes se muutettiin monen muun liikelaitoksen tapaan valtion kokonaan omistamaksi osakeyhtiöksi. Julkisoikeudellinen laitos sen sijaan on suurimmalta osin valtion rahoittama ja hallitsema oikeushenkilö-organisaatio, jonka toiminnan tarkoitus ei ole teollinen tai kaupallinen, vaan jonkin yleisen yhteiskunnallisen edun tai tarpeen tarjoaminen ja ylläpitäminen. Esimerkiksi ylioppilaskunta on julkisyhteisö, jonka toiminta on laissa määrätty. (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2012.)

Lisäksi laki koskee hankintoja, joita varten yritys on saanut rahallista tukea edellä mainituilta organisaatioilta, jos tuen määrä on yli puolet hankinnasta. Näin ollen jos urheiluseura saa julkisoikeudelliselta laitokselta (kuten Raha-automaattiyhdistykseltä) 25 000 euroa uusien tilojen perustamiseen ja hankkeen arvioitu kustannus on yli 50 000, on sen kilpailutettava hankinta ja lisäksi tehtävä kaikkensa toimiakseen lain puitteissa prosessin edetessä tarjouksesta sopimukseen. Lain pääperiaatteet ovat EU:n direktiivien mukaisesti avoimien markkinoiden mahdollistaminen, kilpailun kasvattaminen ja tasavertaisuus. On huomionarvoista, että laki ei velvoita tarjoajaa, vain hankkijaa. Tästä huolimatta myös tarjoajan on syytä tuntea laki ja sen säännökset, jotta sillä on mahdollisuus menestyä tarjouskilpailuissa. (PTCS.)

Hankintalaki ei kuitenkaan koskea kaikkea hankintaa, ei edes julkista. Hankintalakia sovelletaan vain hankintayksiköiden tekemiin hankintoihin, jotka määriteltiin edellä. Myös muita rajoituksia on olemassa. Erityisalojen, kuten vesi- ja energiahuollon, liikenteen, sekä postin hankinnoista on olemassa erillinen laki.

Poikkeuksellisia hankintoja ovat muun muassa puolustusvoimien sotilaalliseen tarkoitukseen tekemät sekä salassa pidettävät ja tutkimus- ja kehittämispalveluihin liittyvät, jos niistä koitua hyöty ei kohdistu pelkästään hankintayksikölle. Näissä tilanteissa ei erityisalojen tapaan sovelleta hankintalakia.

Hankintalaki ei myöskään koske hankintoja, joiden arvo ei ylitä kansallista kynnysrajaa. Nämä hankinnat tunnetaan pienhankintoina. Pienhankinnat ovat juridisesta näkökulmasta huomattavasti vapaampaa kauppaa kuin kynnysrajan ylittävät, vaikka tasapuolisuuden periaate säilyykin. Tämän tarkoituksena on yksinkertaistaa prosessia ja vähentää pienhankinnasta koituvia kustannuksia. Pienhankinnoissa suositellaan silti markkinoiden hyödyntämistä normaaliin hankintojen tapaan sekä tehokasta päätöksentekoa, mutta hankintayksiköllä on niin sanotut vapaat kädet hankintamenettelyä valitessa. (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2016.) Käytännössä katsoen tämä tarkoittaa sitä, että kilpailuttaminen pienhankinnoissa on usein helppoa eikä erityisen perusteellista.

Kynnysrajat ovat euromäärältään erilaisia riippuen siitä, puhutaanko tavara- tai palveluhankinnoista, terveydenhoito- ja sosiaalipalveluista vai rakennusurakoista. Julkiset hankinnat voidaan hankintalain puitteissa jakaa kynnysrajojen avulla pienhankintoihin, kansallisiin hankintoihin ja EU-hankintoihin (taulukko 3). EU-hankintojen kynnysrajat asetetaan uudelleen kahden vuoden välein, kun taas kansallisten hankintojen rajojen muuttamisesta on määrättävä hankintalaissa. EU-hankintojen kynnysraja on osittain riippuvainen siitä, onko hankintayksikkö keskushallinto eli valtio vai muu toimielin, kuten kunta tai kansaneläkelaitos.

Taulukko 4. Julkisten hankintojen kynnysrajat (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2016)

Julkinen hankinta	Tavarat ja palvelut	Sosiaali- ja terveyspalvelut	Rakennusurakat
Pienhankinnat	alle 30 000 €	alle 100 000 €	alle 150 000 €
Kansalliset hankinnat	30 000 € - EU-kynnys	100 000 € - EU-kynnys	150 000 € - EU-kynnys
EU-hankinnat 1/2016 lähtien	valtio 135 000 € muut 209 000 €	valtio 135 000 € muut 209 000 €	5 225 000 € joka tapauksessa

Suomen hallitus on valmistelemassa hankintalain täysimittaista uudistusta, jonka tarkoituksena on edistää julkisten hankintojen yhteensopivuutta EU:n asettamien direktiivien kanssa yksinkertaistamalla prosessia ja luomalla kilpailutilanne, jossa toimijoiden on helpompi operoida. Uuden lainsäädännön myötä kansallisten hankintojen kynnysrajat nousisivat merkittävästi. Tavaroiden ja palvelujen raja kaksinkertaistuisi 30 000:sta 60 000 euroon, kun taas sosiaali- ja terveystalouden raja puolestaan kolminkertaistuisi nykyisestä 100 000 eurosta. Rakennusurakoiden raja pysyy näillä näkymin ennallaan. Myös yritykset ja yhtiöt, joihin lakia sovelletaan, säilyvät samoina. Kynnysarvojen nostamisen johdosta luonnollisesti osa lain alaisista hankinnoista siirtyy sen ulkopuolelle. Euromäärällisesti noin 90 miljoonaa julkisten hankintojen 19 miljardin kokonaisarvosta siirtyisi arviolta pienten hankintojen puolelle, vuositasolla. Kappalemääräisesti muutos olisi noin 2600 hankintaa ja prosentuaalisesti puoli prosenttia. Nämä arviot perustuvat julkaistuihin hankintailmoituksiin. Kynnysrajojen nostamisella pyritään tehokkaampaan hankintatoimintaan ja julkishallinnollisten kulujen pienentämiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 50–66.)

Kuten taulukosta 4 on nähtävissä, keskushallintojen raja EU-hankinnoille on huomattavasti alempi tavara- ja palveluhankinnoissa kuin muiden yksiköiden, lukuun ottamatta rakennusurakoita, joissa raja on sama sekä valtioille että sitä alemmille organisaatioille. Siinä missä kansalliset kynnysrajat perustuvat EU:n ehtoihin, EU-hankintojen rajat on määrätty Maailman kauppajärjestön, WTO:n GPA-sopimuksessa (Eskola & Ruohoniemi 201, 90), jossa kauppajärjestön jäsenet, Suomi mukaan lukien, sitoutuvat hankintojen läpinäkyvyyteen alueella.

Kynnysrajojen käytön kannalta on olennaista, että ennen kilpailuttamista hankintayksikkö laatii arvion hankinnan hinnasta. Tapa, jolla hankinnan arvo määritellään, riippuu pitkälti siitä, minkälaisesta hankinnasta on kyse (tavara, rakennusurakka jne.) mutta peruseriaatteena hankinnan arvolla viitataan suurimpaan mahdolliseen kokonaiskorvaukseen, pois lukien arvonlisävero. Kokonaiskorvaus kattaa kaiken aina tuotteen tai palvelun hinnasta kuljetuskustannuksiin ynnä muihin yksittäisiin eriin. Kokonaiskorvauksen käyttö hankinnan arvon laskemisessa tarkoittaa myös sitä, että sen arvoa ei tule jakaa osiin hankintalain kiertämiseksi. Jotkin yritykset yrittävät jakaa hankinnan hinnan ja tätä kautta välttää vastuun tarjouskilpailun järjestämisestä, joko aikataulullisista tai rahallisista syistä. Pilkkomiskiellolla pyritään estämään tällaista toimintaa ja jälleen kerran edesauttamaan toimijoiden tasapuolista kohtelua kilpailutilan-

teessa. Hankinnan arvon ennakointi voi viedä aikaa, mutta se on äärimmäisen tärkeä osa hankintaprosessia sekä Suomen että EU-hankintojen lainsäädäntöä, sillä ilman huolellista hintakartoitusta ei ole mahdollista selvittää, mihin kategoriaan hankinta kuuluu ja onko siihen syytä soveltaa hankintalakia. (Julkishankintojen neuvontayksikkö 2016.)

Hankintalaki velvoittaa yrityksiä ja yhteisöjä ilmoittamaan kansallisista ja EU-hankinnoista HILMA-sivuston kautta. Sivuston tarkoitus on ylläpitää listaa hankinnoista ja tarjouspyynnöistä, jotta yritykset saavat hyvissä ajoin tiedon siitä, mitä julkisella sektorilla tapahtuu ja näin valmistautua mahdolliseen tarjouskilpailuun. Hankintailmoitus on tehtävä ennakkoon, tiettyjen aikamääreiden puitteissa. Ilmoituksen laiminlyönnillä voi olla organisaatioille vakavia seurauksia. Pahimmassa tapauksessa se voi johtaa hankintapäätöksen perumiseen markkinaoikeudessa ja luoda kustannuksia hankintayksikölle. Ilmoitusvelvollisuudella pyritään avoimeen ja tasapuoliseen tarjouskilpailuun. Hankintayksikkö voi lisäksi luonnollisesti käyttää myös muita viestintäkanavia, kuten sanomalehtiä ja omaa verkkosivuaan, mutta niiden ei tulisi sisältää ylimääräistä tietoa, jota ei ole saatavilla myös HILMA:ssa. (Työ- ja elinkeinoministeriö.)

3.3 Hankintamenettelyt

Hankintalaissa on määritelty myös hankintamenettelyt, eli eri vaihtoehdot, joita hankintayksikkö voi hyödyntää, sekä kansallisella että EU-tasolla, kun se lähtee toteuttamaan hankintaa. Menettely määrittää sen, miten hankintaprosessi käytännössä etenee. Hankinnan luonne ja laatu säätelevät sen, mitä menettelyä hankintayksikön tulisi käyttää. Yleisimmät menettelytavat ovat avoin ja rajoitettu menettely, mutta myös kilpailullinen neuvottelumenettely sekä suora hankinta ovat usein käytössä. Menettelytavat ja niiden erot on esitelty alla.

3.3.1 Avoin menettely

Avoin menettely on ehkäpä kaikista yleisin hankintamenettely, jossa tarjouskilpailu on nimensä mukaisesti avoin kaikille toimijoille, kun hankintayksikkö on ensin käynnistänyt prosessin ilmoittamalla suunnitellusta hankinnastaan. Avoimessa menettelyssä ei siis rajoiteta yhdenkään yrityksen mahdollisuutta tehdä tarjoustaan vaan lähtökohta on se, että hankintayksikkö käsittelee kaikki tarjoukset, jotka se on vastaanottanut annetussa ajassa, ja vasta sitten karsii pois vaihtoehdot, jotka syystä tai toisesta eivät täytä hankkijan tarpeita. Kun

hankintayksikkö on jättänyt ilmoituksen, on sen hankintalain mukaan suotava toimijoille vähintään 52 päivää aikaa pyytää tarjouspyyntöasiakirjoja ja vastata tarjouksella. Poikkeuksena tähän toimintamalliin määräaika voi olla 22 päivää, jos hankintayksikkö on viimeisen vuoden aikana laatinut ennakoilmoituksen. Tarjousaikaa voidaan lisäksi lyhentää seitsemällä päivällä, jos ilmoitus on tehty sähköisesti, kuten yleensä on tapana. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 152–153.)

Avoimen menettelyn vahvuudet verrattuna muihin menettelytapoihin, ovat sen suhteellinen yksinkertaisuus ja valinnanvapaus. Hankintayksikkö voi käyttää valintaperusteena joko halvinta hintaa tai kokonaistaloudellista hyötyä. Ilmoituksen laadittuaan hankkija tekee tarjouspyynnön ja vastaanottaa tarjoukset. Kun tarjouksia on vertailtu ja valinta tehty, päätetään prosessi julkaisemalla hankintapäätös. Avoin menettely ei siis vaadi hankintayksiköltä kovin suurta panostusta, paitsi jos tarjoajia on huomattavasti enemmän kuin hankkija on alun perin odottanut. Tämä on kolikon kääntopuoli. Mahdollistamalla avoimen kilpailun on hankkija myös sitoutunut käsittelemään kaikki tarjoukset, mikä voi viedä aikaa. Varsinkin erittäin kiireellisissä hankinnoissa avoimen menettelyn hyödyntäminen saattaa osoittautua virheeksi hankintayksikön näkökulmasta.

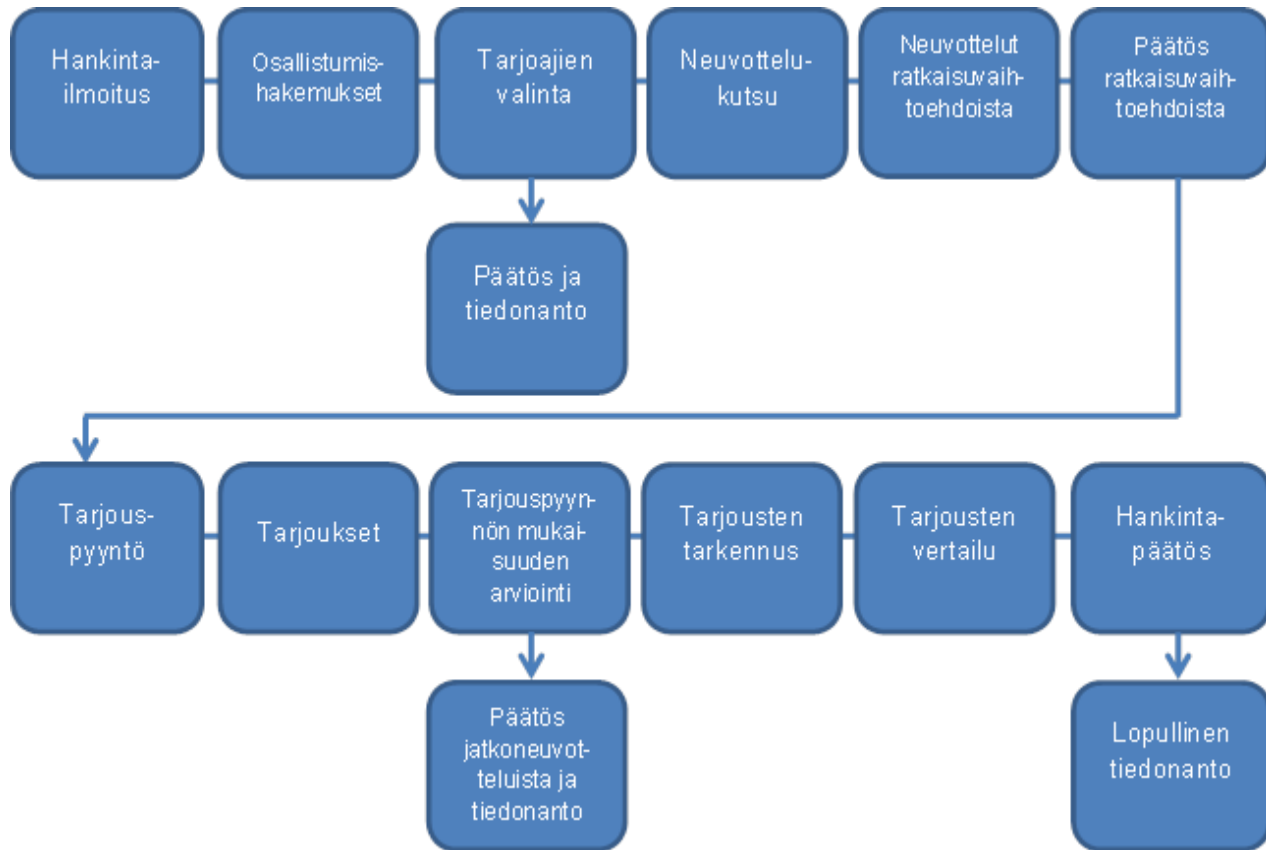
Edellä mainitun ongelmatilanteen välttämiseksi on avoimelle menettelylle olemassa myös variaatio, rajoitettu menettely. Siinä hankintayksikkö jättää ilmoituksen HILMAan, minkä jälkeen kiinnostuneet toimijat täyttävät hakemuksen, jolla he pyytävät mahdollisuutta osallistua tarjouskilpailuun. Hankintayksikkö rajaa sopivat ehdokkaat ja vasta sitten lähettää heille (eikä kellekään muulle) tarjouspyynnön. Kriteerien, joilla hankintayksikkö päättää, ketkä soveltuvat tarjoajiksi, on oltava hankintailmoituksessa ja niiden on oltava objektiivisia, eli puolueettomia. Hankintayksiköllä on valta asettaa maksimimäärä tarjouskilpailuun mukaan otettaville organisaatioille, kuitenkin vähintään viisi. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 155–156.)

Rajoitetussa menettelyssä hankkijalla on siis suurempi kontrolli hankintaprosessista kuin avoimessa menettelyssä, mutta myös vastuuta ja täten sen on varattava enemmän aikaa ja resursseja prosessin loppuun asti viemistä varten. Ennen lopullista valintaa tulisi hankintayksikön punnita menettelyjen vahvuudet ja heikkoudet toisiaan vastaan sekä mieltä, mitkä sen prioriteetit ovat.

3.3.2 Kilpailuttaminen

Kilpailullisella neuvottelumenettelyllä (eli kilpailuttamisella) viitataan tilanteeseen, jossa hankintayksikkö ensin ilmoittaa hankinnasta löytääkseen siihen sopivat ehdokkaat, minkä jälkeen se käynnistää neuvottelut näiden tarjoajien kanssa. Kilpailullinen menettelytapa edellyttää, että hankkija hyväksyy vähintään kolme ehdokasta neuvotteluvaiheeseen. Neuvottelussa osapuolet käyvät keskustelua hankinnan käytännön toteutuksesta sekä sopimuksen yksityiskohdista, jotta saadaan toimintamalli, joka paitsi vastaa hankkijan tarpeita, on myös mahdollista toteuttaa tarjoajan näkökulmasta. Hankkija päättää neuvottelut ilmoittamalla tarjoajille erikseen ja lähettämällä tarjouspyynnön tarjouskilpailussa mukana oleville organisaatioille, joilta se odottaa lopullista tarjousta tiettyyn määräaikaan mennessä. Kuten kaikissa menettelyissä, myös kilpailullisessa neuvottelussa hankintapäätös on tehtävä niillä perusteilla, jotka hankkija alun perin asetti ilmoituksessaan ja tarjouspyynnössä, mutta toisin kuin avoimessa menettelyssä, kilpailullisessa neuvottelussa on käytettävä kokonaistaloudellista edullisuutta. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 184–185.)

Kilpailullinen neuvottelumenettely käsitteenä syntyi vuonna 2007 voimaan tulleen hankintalain mukana. Sitä ennen ei termiä tunnettu julkisista hankinnoista puhuttaessa vaan puhuttiin pelkästään neuvottelumenettelystä. Ero neuvottelun ja kilpailullisen neuvottelun välillä ei ole täysin tarkkaan määritelty, mutta voidaan ajatella, että toisin kuin neuvottelumenettely, kilpailullinen neuvottelumenettely on selkeästi kaksivaiheinen prosessi, jossa hankkija ensin etsii oikeat ratkaisut tai toimintamallit ja vasta sitten lähettää tarjouspyynnön niille toimijoille, joiden kanssa se on käynyt neuvotteluja. Kuva 3 havainnollistaa kilpailullisen neuvottelumenettelyn etenemistä vaiheittain aina lopulliseen hankintapäätökseen.

Kuva 3. Kilpailullinen neuvottelumenettely prosessina (Eskola & Ruohoniemi 2011, 184)

Hankintalain mukaan kilpailullinen neuvottelumenettely sopii erityisesti suurille ja monimutkaisille hankkeille, tosin laissa ei ole määritelty, mitä tällä tarkoitetaan käytännössä. Hallitus on esittänyt, että kilpailullista menettelyä voidaan hyödyntää hankinnoissa, joissa innovaatoratkaisuilla on merkittävä rooli päätöksenteossa ja hankintayksikön ei hankkeen mittakaavan vuoksi ole realistisesti mahdollista ennakoida kaikkia sen seikkoja, olivat ne sitten taloudellisia tai juridisia. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 184–185.) Jos Suomessa hallitus yhtäkkiä päättäisi, että VR:n monopoliasema rautatieliikenteessä on syystä tai toisesta aika purkaa, olisi kyseessä niin suuri infrastruktuurimuutos, että se saattaisi vaatia kilpailullista neuvottelumenettelyä uuden toimijan löytämiseksi. Kilpailullinen neuvottelumenettely on melko monimutkainen prosessi. Kaikista hankintamenettelyistä se on eniten aikaa vievä ja resursseja vaativa. Ehkäpä siksi sitä sovelletaankin lähinnä suurhankkeisiin, jotka ovat usein monen vuoden pituisia projekteja, kuten rakennusurakoihin. Kilpailullisen neuvottelumenettelyn vahvuutena voidaan puolestaan pitää sitä, että toimijat, jotka eivät kykene vastaamaan hankkijan tarpeita, tullaan tehokkaasti poistamaan tarjouskilpailusta prosessin edetessä jättäen jäljelle vain potentiaaliset ehdokkaat.

Näin hankintayksikkö parantaa todennäköisyyttä sille, että se löytää oikean tarjouksen tai toimintamallin, joka täyttää kaikki hankinnalle asetetut ehdot.

3.3.3 Suorahankinta

Suorahankinta menettelynä on poikkeus laissa säädettyihin julkisiin hankintoihin, sillä siinä ei hankintayksiköllä ole velvoitetta järjestää tarjouskilpailua. Sen sijaan se valitsee toimijat, joiden kanssa se neuvottelee sopimuksesta sekä sen yksityiskohdista. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 208.) Hankinnasta ei erikseen tarvitse tehdä ilmoitusta, vaan hankintayksikkö voi itse tehdä aloitteen ottamalla yhteyttä yrityksiin. Usein hankintayksiköllä voi olla jo etukäteen mielessä toimija, joka soveltuu hankintaan, esimerkiksi aiemman yhteistyön tai verkostoitumisen pohjalta. Suorahankinta on siis hyvin pelkistetty prosessi ja suhteellisen yksinkertaisuutensa takia houkutteleva vaihtoehto hankintayksikölle, joka saattaa kokea, että muiden menettelytapojen pidempi prosessi, jota sen on seurattava tarkkaan lain puitteissa, on ahdistava ja monien vaiheidensa vuoksi hankintaa hidastava. Suorahankinnan avulla koko hankintaprosessi on mahdollista saattaa loppuun asti äärimmäisen lyhyessä ajassa, kun hankkija ja toimija pääsevät lähes heti neuvotteluvaiheeseen.

Suorahankinta ei kuitenkaan ole aina sallittu, vaan hankintalaissa on tarkkaan määriteltynä tilanteet, joissa menettelyä voi hyödyntää. Suorahankinta on lain mukaan mahdollinen, jos muut menettelyt ovat epäonnistuneet eikä hankkija ole saanut yhtäkään tarjousta tai hakemusta tarjouskilpailuun osallistumisesta. Näin ollen hankintayksikkö ei voi noudattaa avointa tai rajoitettua menettelyä. Tällaisessa tilanteessa laki sallii hankkijan valitsevan toimijan, joka täyttää tarjouspyynnön vaatimukset. On syytä mainita, että hankkijalla on myös mahdollisuus käyttää neuvottelumenettelyä, mikäli avoin tai rajoitettu menettely eivät ole tuottaneet toivottuja tarjouksia, suorahankinnan sijaan. Kun hankintayksikkö siirtyy suorahankintaan, sen ei tule lain mukaan muuttaa tarjouspyynnön ehtoja olennaisesti. EU:n tuomioistuimen mukaan muutos on olennainen, jos sen avulla toinen tarjoaja olisi voinut päästä tarjouskilpailuun mukaan tai tulla valituksi. (Parikka & Pökkyä 2011, 5–6.)

Suorahankinta on sallittu myös kun hankintayksikkö kokee, että vain yhdellä, tietyllä toimijalla on edellytykset sen toteuttamiseen, vedoten joko tekniseen, taiteelliseen tai yksinoikeuden suojaamiseen liittyvään seikkaan. Hankintayksikön on kyettävä konkreettisesti perustelemaan, miksi muut toimijat eivät voi

täyttää sen vaatimuksia. Tekninen seikka voi olla esimerkiksi huippumoderni uusi ominaisuus toiminnanohjausjärjestelmässä, jonka yritys tarvitsee talousosastonsa pyörittämiseen, joka vain alan johtavalla toimijalla on tällä hetkellä tarjoudessa. Taiteellinen seikka on enemmän abstrakti käsite ja vaikeammin perusteltavissa hankintayksikön näkökulmasta. (Parikka & Pökkyä 2011, 15.)

Esimerkiksi Suomessa eduskunta hankki kansanedustajille vuonna 2010 uudet torkkupeitot noin 27 000 eurolla ja hyödynsi suoramarkintaa vedoten juuri taiteellisiin seikkoihin. Eduskunnan näkemys oli, että eduskuntatalo on arkkitehtuurillisesti ainutlaatuinen ja täten rakennuksen sisustus ja yleisilme tulisi säilyttää tietyn standardin mukaisena. Toisaalta, hankintalaki ei koske hankinnan sijaintia vaan itse hankintaa ja voidaan kyseenalaistaa, eikö yhdelläkään muulla toimijalla todella ollut taiteellisia edellytyksiä peittojen suunnitteluun. Tämä on yksi hankintalain kiistellyimmistä kohdista, sillä toisin kuin todistettavissa oleva tekninen yliveraisuus, taide on periaatteessa täysin subjektiivista. (Parikka & Pökkyä 2011, 15.)

Hankintayksikkö voi käyttää suoramarkintaa yksinoikeuden suojaamiseen vedoten, jos sillä on aihetta epäillä, että hankintailmoituksen julkaiseminen johtaisi liikesalaisuuksien paljastumiseen, millä olisi taloudellisia seurauksia kaikille osapuolille. Immateriaalioikeudet, kuten patentit ja tuotemerkit tulevat täten myös mukaan keskusteluun, kun puhutaan hankinnoista ja eri menettelyistä. Muita mahdollisia tilanteita, jotka oikeuttavat suoramarkinnan hyödyntämisen, ovat muun muassa hankinnan aikarajoitteet (= äärimmäinen kiire, joka johtuu ulkopuolisista seikoista joihin hankkija ei voinut varautua tai vaikuttaa ja joiden seurauksena tarjouskilpailun järjestäminen ei ole mahdollista), tutkimusta tai tuotekehittelyä varten tehty yksittäishankinta, raaka-ainehankinnat, sekä aiemman hankinnan korvaaminen tai laajentaminen lisätilauksena. (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2012.)

4 TAITEEN JULKINEN HANKINTA

Taidehankinnat monissa muodoissaan ovat merkittävä julkisten hankintojen osa-alue ja täten tärkeä sosiaalipolitiikan elementti. Liian usein taidetta pidetään pelkkänä kulueränä, eikä investointina ja keinona kasvattaa henkistä hyvinvointia. Kulttuuriministeri Grahn-Laasosen mukaan valtion nykyinen järjestelmä taiteiden tukemiselle, eli valtionosuusjärjestelmä, on liian joustamaton ja näin ollen alan toimijoita rajoittava. Ministeri onkin koonnut virkamiesryhmän,

jonka on tarkoitus tehdä selvitys mahdollisista uudistustarpeista vuoden loppuun mennessä. Tämän jälkeen ministeriö yhteistyössä alan toimijoiden kanssa valmistautuu uudistusten toimeenpanoon. (Lehmusvesi 2015.) Tavoitteena on elvyttää paikalleen pysähtynyt ja kaavoihin kangistunut järjestelmä ja täten parantaa tulevaisuuden taitelijoiden mahdollisuuksia työllistyä omalla alallaan.

Julkisten rakennushankkeiden yhteydessä puhutaan usein prosenttiperiaatteesta, jolla tarkoitetaan sitä, että noin prosentti hankkeen kokonaisbudjetista varataan taiteelliseen käyttöön. Prosenttiperiaatetta voidaan hyödyntää sekä yksittäisten rakennusten että kokonaisten asuinalueiden uudistusprojekteissa, viihtyisämpien tilojen ja paremman ulkoasun luomiseksi. Taiteen avulla on mahdollista parantaa huonomaineisen kaupunginosan imagoa ja lisätä kansainvälistä mainetta. Käytäntö on yleinen Pohjois-Amerikassa ja Pohjoismaissa, erityisesti Ruotsissa. Mielenkiinto Suomessa prosenttiperiaatetta kohtaan on viime vuosina kasvanut, ja hyviä esimerkkejä sen avulla toteutetuista taidehankkeista ovat muun muassa Arabianrannan kaupunginosa Helsingissä ja Jyväskylän Kangas-alue. Taiteiden alan organisaatiot toteuttivat vuosina 2014–2015 hankkeen, jonka tarkoituksena oli edistää prosenttiperiaatteen käyttöä julkisella sektorilla. Hankkeen kyselyn mukaan 12 Suomen 20 suurimmasta kaupungista käyttää prosenttiperiaatetta julkisen rakennuksen yhteydessä joko systemaattisesti tai vaihtelevasti, mutta koska kaupungeilla ei ole olemassa olevaa tarkasti määriteltyä taidehankintamallia, sitä hyödynnetään todellisuudessa tapauskohtaisesti ja jos budjetti kiristyy, ei ole takeita taidemäärärahan toteutumisesta käytännössä. (Karttunen & Herranen 2013, 40–53.)

4.1 Hankintalain soveltaminen

Julkista hankintaa ei hankintalain mukaan ole tarvetta kilpailuttaa, mikäli sen arvo ei ylitä kansallista kynnyksrajaa tai jos hankintamenettelynä käytetään suorahankintaa. Yksi suorahankinnan käytön oikeuttavista tekijöistä on hankinnan taiteellinen luonne, johon vedoten hankkija voi todeta, että vain yhdellä toimijalla on edellytykset sen toteuttamiseen. Suorahankinta on erittäin yleinen menettely taidehankinnoissa, ja se soveltuukin yksinkertaisuuden ja aikataululisten tekijöiden vuoksi erinomaisesti niihin. Hankkijan on kuitenkin kyettävä konkreettisesti perustelemaan, miksi sen mielestä muilla kuin sen jo valitse-

malla toimijalla ei ole hanketta vaativaa kyvykkyyttä. Perusteiden on oltava vahvoja, sillä muuten yksikön toiminta ei ole laillista.

Kuten jo edellisessä luvussa tuli todettua, taiteellinen syy suorahankintaan on yksi vaikeimmin määriteltävistä seikoista ja sitä voidaankin pitää hankintalain ”harmaana alueena”. Parikka ja Pöykkö (2011) peräänkuuluttavat työn ainutlaatuisuutta suorahankinnan perusteena. Arrowsmith (2005) argumentoi puolestaan, että taideteoksen tulisi uniikkiutensa lisäksi olla korkealaatuinen, jotta hankintayksikkö on oikeutettu jättämään hankintailmoituksen tekemättä. Oikeuskäytännöllisesti katsoen tätä ei kuitenkaan ole laissa tarkkaan määritelty, mikä johtaa siihen, että taidehankinnoissa hyödynnetään suorahankintamenetelyä, oli siihen syytä tai ei. Toisaalta jotkin organisaatiot saattavat kilpailuttaa hankinnan, vaikka suorahankinnalle olisi olemassa perusteet ja syy siihen on lain epäselvyys tässä tietyssä kohdassa. Merkittävä osa taidehankinnoista jää myös kansallisen kynnyksen alle ollen täten pienhankintoja. Samat syrjimättömyyden ja tasapuolisen kohtelun periaatteet ovat silti yhä voimassa.

4.2 Haasteet palveluntarjoajalle

Hankintalain tarkoituksena oli paitsi luoda selkeät toimintaohjeet julkisen sektorin organisaatioille, mutta myös vähentää byrokratiaa ja helpottaa hankintaprosessia sekä hankkijan että tarjoajan näkökulmasta. Tästä huolimatta, hankintalaissa on aukkoja, jotka mahdollistavat sen, että julkiset organisaatiot voivat välttää kilpailuttamisen, mikä vaikeuttaa palveluntarjoajien asemaa. Muita haasteita erityisesti luovilla aloilla, ovat työttömyys ja taiteen asema Suomessa.

Alla oleva taulukko 5 havainnollistaa julkisen hankintaprosessin haasteita palveluntarjoajan näkökulmasta sekä lainsäädännön vahvuuksia ja heikkouksia, hyödyntäen SWOT-analyysia ja tarkastellen myös kehittyvää hankintakulttuuria.

Taulukko 5. Kulttuuripalveluiden hankinta ja tarjonta Suomessa SWOT

<p style="text-align: center;">Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> – koulutuksen korkea taso – kulttuurialan monipuolinen tarjonta – kansainvälinen kulttuurivienti – taiteen edistämiskeskus ym. jatkuva hanketoiminta taiteen lisäämiseksi – toimijoiden tasapuolinen kohtelu – yhdistysten toiminnan läpinäkyvyys 	<p style="text-align: center;">Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> – pienet markkinat – hankintalain aukot – ”taide on ilmaista”- ajattelutapa – liikaa koulutettuja vs. työpaikkoja – liiketaloudellinen osaaminen – luovien alojen osaajien kyky myydä osaamistaan ja tuotteita/palveluja
<p style="text-align: center;">Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> – prosenttiperiaatteen suosion kasvu – uudet liiketoimintamallit (ART360) – sosiaalisen median hyödyntäminen – yhteistyön lisääminen alojen välillä – globalisoituminen & kansainväliset hankkijat (esim. Venäjän markkinat) 	<p style="text-align: center;">Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> – luovien alojen osaajien työttömyysprosentin kasvu johtaa palveluiden heikompaan tarjontaan – heikko talous vähentää hankintaa – suomalaisen kulttuurin heikentyvä arvostus globaalissa mittakaavassa

ART360 oli valtakunnallinen, vuonna 2011 päättynyt kuvataidehanke, jonka tavoitteena oli kasvattaa kuvataiteen toimijoiden liiketoimintaosaamista, luoda alalle vahva verkosto, jossa kuvataiteilijat toimisivat tiiviissä yhteistyössä, sekä kehittää uusia, käytännönläheisempiä ratkaisuja. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisun (2011) ART360-hankkeen tiimoilta mukaan yksi suurimmista syistä suomalaisten kuvataiteilijoiden heikentyneeseen menestykseen on joko heidän haluttomuutensa markkinoida omaa osaamistaan tai tämän kyvyn puute. Tulevaisuudessa olisikin tärkeää tuoda luovat alat ja liiketalous lähemmäksi toisiaan ja integroida muun muassa markkinointi paremmin osaksi kulttuurin koulutusohjelmia sekä samalla kehittää kansainvälistä yhteistyötä.

5 TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena, eli laadullisena, haastattelemalla Paletti II -hankkeessa mukana olevia sosiaali- ja terveysalan organisaatioita. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, jonka Hirsjärvi ja Hurme (2001, 47) määrittelevät puolistrukturoiduksi, avoimen haastattelun ja kyselylomakkeen välimuodoksi, jossa keskustelu on kohdennettu jonkin teeman tai teemojen ympärille, mutta vastausvaihtoehtoja ei ole etukäteen asetettu, vaan

haastattelu etenee osapuolten välisen vuorovaikutuksen kautta. Tässä tapauksessa haastattelun teemana oli kulttuuripalveluiden hankinta. Teemahaastattelun (liite 1) runko oli jaettu viiteen osaan edellä mainitun teeman tiimoilta:

- hankinnan tarve
- hankintaprosessi
- taloudelliset seikat
- yhteistyötoiminta
- tulevaisuuden näkymät

Haastattelun kysymykset oli suunniteltu niin, että organisaatioiden vastaukset antaisivat kattavan kokonaiskuvan kulttuuripalvelujen hankintaan vaikuttavista tekijöistä ja käytettävissä olevista rahallisista resursseista sekä käsityksen siitä, kuinka tärkeäksi kulttuuripalvelut koetaan osana vanhusten hyvinvointia ja miten eri taiteenmuotoja on tähän mennessä hyödynnetty. Tutkimuksen kannalta oli olennaista saada selville, miten hankintatoiminta lähtee liikkeelle (tarve) ja ketkä organisaatioissa olivat vastuussa lopullisista hankintapäätöksistä, sekä kriteerit, johon päätökset perustuivat, vastaten täten tutkimuksen alussa määriteltyyn tutkimuskysymykseen. Haastattelut toteutettiin huhti- ja toukuussa seuraavasti:

12.4. Sirpa Kotola, palvelutaloyhdistys Koskenrinteen toiminnanjohtaja

14.4. Päivi Ahonen, Lappeenrannan palvelukeskussäätiön toiminnanjohtaja

18.4. Kirsi Kiiski, Kouvolan ikääntyneiden varhaispalvelujen palvelupäällikkö

3.5. Sari Lähteenmäki, Eksoten omaishoidon Imatran toimipisteen vastaava

20.5. Anu Parikka, Kouvolan kotihoitoa tukevien palvelujen palvelupäällikkö

6 TULOKSET

6.1 Palvelutaloyhdistys Koskenrinne

Toiminnanjohtaja Sirpa Kotolan mukaan kulttuurin positiivinen vaikutus vanhusten hyvinvointiin on verrattavissa liikunnan vastaavaan ja niinpä Koskenrinteen palvelutalojen asukkaille on pyritty järjestämään monipuolista kulttuuritarjontaa, niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Esimerkkinä Kotola tarjoaa raha- ja automaattiyhdistyksen rahoittaman kolmivuotisen Osallistumisen Hurmaa -hankkeen, jossa asukkaille pyrittiin tanssin, musiikin ja käsitöiden avulla tuo-

maan muistoja nuoruudesta ja tätä kautta lisätä heidän hyvinvointiaan. Erityisesti musiikki on koettu sekä suosituksi asukkaiden keskuudessa että toimivaksi hoitokeinoksi muistisairaudesta kärsivien hoidossa. Koskenrinteen kodeissa on esiintynyt muun muassa Kymi Sinfonietta ja Karhulan läntinen soitokunta.

Koska Koskenrinne ei yhdistyksenä saa julkista rahoitusta, ei se myöskään ole velvoitettu kilpailuttamaan hankintojaan, joten sen vähäinen hankintatoiminta on suora hankintaa. Kotolan mukaan Koskenrinteen kulttuuritarjontaa rakentuu vahvan, paikallisista toimijoista koostuvan yhteistyöverkoston ympärille, jossa alan ammattilaiset ja harrastajat tarjoavat heille palvelujaan, useimmiten ilman rahallista vastiketta. Koska tarjouksia tulee niin paljon, yhdistys joutuu harvoin tekemään itse hankinta-aloitetta ja näin ollen se voi keskittyä kulttuuripalvelun käytännön toteutukseen aikataulun ym. puitteissa. Koordinaattori Marjo Eerola vastaa siitä, että palvelut on jaettu tasaisesti toimipisteiden kesken, jotta kaikki Koskenrinteen kotien asukkaat saavat nauttia kulttuuritarjonnasta. Eerolan mielestä asukkaiden mielipiteet ja toiveet on otettu varsin hyvin huomioon erilaisten tapahtumien järjestämisessä ja jo vuosikymmeniä toiminnassa ollut 12 hengen asukastoimikunta on aktiivisesti mukana suunnittelussa. Siltä osin kuin kulttuuripalvelu toteutetaan veloitusetta, voivat palvelutalot itsenäisesti sopia tarjoajan kanssa, kuhan koordinaattori on tietoinen, jotta välttyään päällekkäisyyksiltä. Tapahtumien suunnittelussa Koskenrinne hyödyntää vuosikelloa, ja varsinkin orkesterien tai tanssiryhmien saapumisesta sovitaan aikakausia ennen, jotta siltä varalta että ne syystä tai toisesta estyvät, on yhdistyksellä aikaa etsiä vaihtoehtoisia ”ex tempore”-ratkaisuja.

Kun puhutaan maksullisista kulttuuripalveluista, Kotola kuvailee Koskenrinteen hankintatoimintaa melko maltilliseksi edellä mainitun vapaaehtoistyön määrän sekä taloudellisten rajoitteiden johdosta. Yhteistyöverkosto on niin laaja ja kattava, että Eerolan mukaan kulttuurista on tällä hetkellä jopa lievää ylitarjontaa. Kotola arvioi, että pois lukien ulkopuolinen rahoitus (raha- ja automaattiyhdistys lahjoitti kolmevuotiseen Hurmaa-hankkeeseen noin puoli miljoonaa euroa) voidaan kulttuuripalveluihin sijoittaa 5000–10 000 euroa vuositasolla. Budjetin kasvu lähitulevaisuudessa olisi toivottavaa, mutta nykyisessä taloustilanteessa se ei Kotolan mukaan ole kovin realistista, eikä välttämätöntä niin kauan kuin tarjolla on korkealaatuista vapaaehtoistoimintaa. Kulttuuripalvelut, joista yhdis-

tystä on veloitettu, on tyypillisesti maksettu laskulla 14 päivän maksuajalla tai freelancer-verokortilla, kertaluonteisia sopimuksia hyödyntäen. Mikäli yhdistys tekisi suuren, usean tuhannen arvoisen tai hankintarajan ylittävän hankinnan, menisi se työvaliokunnan tai kiinteistötoimikunnan kautta yhdistyshallitukselle, jolla on lopullinen päätösvalta. Tällaisesta ei kuitenkaan ole olemassa olevaa ennakkotapausta. Yleisesti ottaen toiminnanjohtaja tekee hankintapäätöksen.

Kotola ja Eerola ovat yhtä mieltä siitä, että kulttuuripalveluita hankkiessa tärkeää on löytää toimija, joka työllään ja omalla persoonallaan saa luotua kontaktin heidän asukkaisiinsa. Tarjoajalta he odottavat hyvää kokonaiskuvaa käytännön toteutuksesta (esityksen kesto, osallistujien määrä, tarvittava tila, ym.) ja aiempaa näyttöä paperisen tai sähköisen (lyhytvideo) portfolion muodossa sekä hintahaarukkaa. Toisin sanoen palveluntarjoajalla on oltava jo valmis paketti. Valintaperusteena kulttuuripalveluissa Koskenrinne hyödyntää kokonaistaloudellista näkökulmaa niin kauan kuin hankinta on budjetin rajoissa. Tarjoajan koulutustason Kotola ja Eerola kokevat täysin toissijaiseksi ja epäolennaiseksi päätöksenteossa. Tärkeintä on löytää palveluja ja järjestää tapahtumia, jotka vastaavat asukkaiden toiveita ja tarpeita.

Tulevaisuudessa kulttuuripalveluita pyritään Koskenrinteen toimipisteissä hyödyntämään entistäkin tehokkaammin osana asukkaiden hyvinvointia ja hoivatyötä. Kotola peräänkuuluttaa tiivistä yhteistyötä, jossa palveluntuottaja tuntee asiakaskuntansa ja ottaa huomioon heidän rajoitteensa. Esimerkiksi muistisairaudesta kärsivän keskittymiskyky ei mahdollista pitkiä esiintymisiä vaan tapahtuman kesto on oltava suhteellisen lyhyt, jotta siitä saataisiin luotua hetkellistä hyvinvointia. Kommunikointi hankkijan ja tarjoajan välillä on näin ollen avainasemassa, erityisesti kun puhutaan pidemmästä yhteistyötoiminnasta. Myös yhdistyksen oman henkilökunnan kulttuuriosaamista on jo hyödynnetty ja jatkossa Koskenrinne aikoo varmistaa, että tulevaisuudessa työntekijän oma kulttuuriharrastus tuoda konkreettisesti esiin ja osaksi päivittäistä työelämää.

6.2 Lappeenrannan palvelukeskussäätiö

Lappeenrannassa kulttuuripalveluiden painopiste on säätiön toiminnanjohtaja Päivi Ahosen mukaan yhteisötasolla, eli palvelutalojen asukkaille järjestetään yhteisiä tapahtumia, kuten teatteria tai musiikkiesityksiä. Kerran vuodessa on pyritty organisoimaan isompi tapahtuma, jonka suunnittelu on aloitettu muu-

tama kuukausi etukäteen. Palvelukotien johtajat vastaavat itsenäisesti hankintatoiminnasta, paitsi silloin kun kyseessä on laajamittainen hanke, jolloin päätösvalta on toiminnanjohtajalla. Usein myös asukkailta tulee aloite esimerkiksi elokuva-iltaa varten, jolloin heillä on omavastuu lippujen hinnasta, mutta säätiö auttaa käytännön järjestelyissä ja maksaa myös kuljetukset edestakaisin.

Koskenrinteen tapaan Lappeenrannan palvelukeskussäätiö käyttää kulttuuripalveluiden hankinnassa metodina suorahankintaa, eikä kilpailutusvelvoitetta ole, sillä säätiö on yksityinen yhdistys. Hankinnoissa hyödynnetään niin maksullisia palveluita kuin myös paikallista vapaaehtoistoimintaa. Varsinaista budjettia kulttuuripalveluita varten ei säätiöllä ole, vaan hankintoja toteutetaan sen mukaan, mitä vuosibudjetti sallii. Ahosen mukaan yksittäisissä hankinnoissa puhutaan parista sadasta ja vuositasolla korkeintaan muutamasta tuhannesta eurosta. Säätiön näkökulmasta kulttuuripalvelu, joka toteutetaan kaikissa kodeissa pakettihintana, on parempi toimintamalli kuin jokaista toimipistettä varten erikseen tilattu tapahtuma. Se miten palvelu maksetaan, riippuu tilanteesta. Ulkoisissa tapahtumissa (edellä mainittu elokuva-ilta), asukkailta peritään usein omavastuu ja säätiö toimii välikätenä, kun taas sisäisissä hankinnoissa säätiö itse kattaa kustannukset. Hankinnoista tehdään yleensä kirjallinen, kertaluonteinen sopimus, mutta myös suullisia sopimuksia on aiemmin käytetty.

Ahonen on Koskenrinteen kollegansa kanssa samoilla linjoilla myös siinä, että kun puhutaan kulttuuripalveluista, palvelukotien asukkaiden toiveet ja toisaalta heidän rajoitteensa määräävät sen, mitä palveluja heitä varten hankitaan. Palveluntarjoajalla on säätiötä lähestyessä oltava selkeä suunnitelma käytännön toteutuksesta (sisältö, kesto, jne.) sekä mahdolliset suositukset aiemmasta työstä ikäihmisten parissa. Koulutustasolla ei Ahosen mielestä ole vaikutusta päätöksenteossa vaan tärkeintä on löytää toimijoita, joiden palvelujen uskotaan vastaavan asukkaiden tarpeita ja luoda heille hyvinvointia. Lisäksi on tärkeää, että palveluntarjoaja ymmärtää kohderyhmänsä rajoitteet. Kolmen tunnin teatteriesitystä on Ahosen mukaan turha tarjota, sillä ikäihmisten keskittymiskyky ei sitä mahdollista, vaan maksimissaan 45 minuuttia kestävä toiminta on optimaalinen, jotta asukkaiden mielenkiinto säilyy.

Ahonen kokee kulttuuripalvelut olennaiseksi osaksi ikäihmisten hyvinvointia ja hänen mielestään niitä on aina hyödynnetty. Merkitys on vain tehty entistä näkyvämmäksi erilaisten tutkimusten ja hankkeiden avulla. Ahonen toivoisi, että

tulevaisuudessa kulttuuripalveluita varten varattaisiin säätiön budjetissa konkreettinen summa, mainiten myös prosenttiperiaatteen kiinnostavana mallina. Taloudelliset realiteetit sekä sote-uudistukset ovat kuitenkin kehityksen esteinä. Voittoa tavoittelemattomana yhdistyksenä säätiön rahalliset resurssit ovat rajalliset ja kulttuuripalveluiden määräraha on oltava aina suhteutettuna säätiön varsinaiseen päätoimintaan. Ahonen näkee kuitenkin pienen mahdollisuuden ikäihmisten oman hankinnan lisääntymisessä, sillä tulevilla sukupolvilla voi olla sekä enemmän varallisuutta että kiinnostusta kulttuuria kohtaan vielä vanhuusiällä. Ahonen kuitenkin varoittaa, että ellei kulttuurin toiminnallisen työpajan seurauksena synny asukkaille jotain konkreettista, on epätodennäköistä, että he myöskään maksaisivat osallistumisesta, pois lukien musiikki ja näyttämötaide, jotka ovat suosituimpia kulttuurimuotoja ja luovat hyvinvointia.

6.3 Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri

Eksoten Imatran Iso apu -palvelukeskus toimipisteen vastaava Sari Lähteenmäki työskentelee pääasiallisesti perhehoidon parissa, jossa kulttuuripalvelut eivät tällä hetkellä juurikaan näyntydy. Entisenä ryhmäkodin johtajana hän on kuitenkin ollut mukana järjestämässä ja hankkimassa yhteisöllisiä kulttuuripalveluja ikäihmisille. Lähteenmäki käyttää kulttuuria mieluummin termiä ”virike-toiminta”, esimerkiksi erilaisten musiikkiesitysten tai kesäteatterin kautta. Lähteenmäen mukaan jokainen yksikkö vastaa itsenäisesti omasta hankintatoiminnastaan ja jokaisessa ryhmäkodissa on virikevastaava, jonka tehtävänä nimenomaan on suunnitella tapahtumia yleensä juhlapyhien ympärille. Keväisin varuskunnan soittokunta on aikaisempina vuosina kiertänyt kaikki yksiköt.

Lähteenmäen mukaan tapahtumien suunnittelu oli hänen aikanaan kehittymässä vuosikello-malliin, mutta myös lyhyellä varoitusajalla voidaan järjestää tarpeen tullen toimintaa. Asukkaiden toiveita kuunnellaan sekä asukaskokousten että päivittäisen arkisen kommunikaation kautta. Asukkaan vastuuhoidtaja voi kartoittaa henkilön elämänhistoriaa ja löytää sieltä mahdollisia mielekkäitä aktiviteetteja. Pääasiallisesti palveluntuottajat ovat olleet vapaaehtoistyössä. Varsinaista hankintatoimintaa on Lähteenmäen mukaan ollut, mutta hyvin vähän sekä rahallisten resurssien että toisaalta vapaaehtoistoimijoiden johdosta. Se hankinta, mitä ryhmäkodeissa tehdään rahallista vastiketta vastaan, tapahtuu käytännössä katsoen niin, että virikevastaava suunnittelee, etsii toimijoita, selvittää hinnan ynnä muut tekijät ja yksikön esimies hyväksyy hankinnan tai

ei. Lähteenmäki ei nimeä tarkkaa kulttuuripalveluiden budjettia, mutta toteaa, että yksiköillä ei ole käytettävissä kovin suuria summia ja esimiehen tehtävänä on luonnollisesti varmistaa, että yksikkö pysyy sen vuosibudjetissa. Palveluista on tavallisesti sovittu suullisesti ja maksettu laskulla 14 päivän maksuajalla.

Lähteenmäki on itse kulttuuria harrastaneena henkilönä vahvasti sitä mieltä, että hyvinvointiala ei ole vielä täysin ymmärtänyt kulttuurin merkitystä, minkä takia siihen ei ole varattu vuosibudjettia laatiessa rahaa. Hän näkee kuitenkin kehityssuunnan positiivisena ja uskoo, että tulevaisuudessa hankintatoiminta tulee lisääntymään ja siihen varatut rahalliset resurssit konkretisoituvat osaksi budjettia. Lisäksi hän näkee mahdollisuuden myös itse ikäihmisissä, jotka ovat vielä varsin vaatimattomia ja vähään tottuneita. Tulevien sukupolvien ikäihmiset sen sijaan ovat huomattavasti vaativampia, enemmän kulttuuria käyttäviä ja myös maksuvalmiimpia, mikä avaa ovet omavastuulliselle hankintatoimelle.

Lopuksi Lähteenmäki toteaa, että kulttuuripalveluiden hankinnassa, on se sitten maksullista tai maksutonta, kaikista tärkeintä on löytää toimijoita, joiden tuotteita tai palveluja ikäihmiset aidosti haluavat, sillä muuten siitä ei synny heille hyvinvointia. Näin ollen on olennaista, että ikäihmiset tulevat tapahtumia suunnitellessa kuulluksi ja että palveluntuottajat työllään saavat luotua heihin yhteyden. Tämä onnistuu ehkäpä parhaiten toiminnallisella tapahtumalla, johon asukkaat voivat itse osallistua, mutta kuten Lähteenmäki muistuttaa, kaikilla ikäihmisillä ei enää ole fyysisiä edellytyksiä tähän. Palveluntarjoajalla tulee olla alustava käsitys käytännön toteutuksesta, mutta aivan valmista pakettia Lähteenmäki itse ei haluaisi nähdä vaan mieluummin tarjoaja ja hankkija yhdessä viimeistelisivät toteutuksen yksityiskohdat vastaamaan asukkaiden tarpeita. Aiemmat tuotokset ovat näyttöinä hyviä, mutta palveluntarjoajan koulutustasolla ei Lähteenmäen mielestä ole merkitystä, vaan sillä, että hänestä välittyy into ikäihmisten parissa työskentelystä ja että hänen tuotoksellaan saadaan luotua heille hyvinvointia.

6.4 Kouvolan kaupunki

Kouvolan kaupungin ikääntyneiden varhaispalvelupäällikkö Kirsi Kiiski kokee kulttuuripalvelut tärkeänä osana vanhusten hyvinvointia ja erityisesti ennalta ehkäisevissä varhaisen tuen palveluissa hän näkee kulttuurilla olevan tärkeä rooli ikäihmisten mielen hyvinvoinnin ja yleisen elämänlaadun parantamisessa. Kaupunki käynnisti vuonna 2014 Ikäihmisten kulttuurivirta -projektin, jossa

kaikki Kouvolan palvelupäälliköt aina hoiva-asumisesta varhaispalveluun toimivat tiiviissä yhteistyössä suunnitellen ja organisoiden erilaisia tapahtumia, joiden näyttämöinä toimivat hyvinvointiasemat. Kouvolan perusturvarahasto tukee ikäihmisten varhaispalveluja vuosittain 15 000 euron edestä. Tästä tuesta 1000 euroa on varattu kuluvana vuonna Paletti II -hanketta varten. Rahaston tukea ei edellisinä vuosina ole onnistuttu käyttämään kokonaan vaan vähemmälläkin rahallisella panostuksella on saatu järjestettyä tarpeeksi aktiiviteettia.

Kulttuuripalveluiden hankinta lähtee liikkeelle yleisesti ottaen joko Kouvolan keskusyksikön toimesta tai hyvinvointiasemien palveluohjaajien kautta, jotka järjestävät ohjelmaa ikäihmisille. Ikäihmisten oma ääni taas tulee tapahtumien suunnittelussa esille kerran vuodessa järjestettävän arviointitilaisuuden avulla, jossa he saavat antaa palautetta ja esittää toiveita siitä, minkälaista kulttuuria heille tullaan tulevaisuudessa järjestämään. Jonkin verran ehdotuksia erilaisiin tapahtumiin osallistumisesta palveluohjaajat saavat suoraan myös kaupungilta kulttuurivirran kautta. Kouvolan hyvinvointiasemat laativat lopullisen ohjelman aina kuukaudeksi eteenpäin, mutta isompien tapahtumien ja niitä varten tarvittavien hankintojen suunnittelu (esimerkiksi juhlapäivien ympärille) alkaa alustavasti jo huomattavasti aiemmin. Varhaispalvelujen henkilöstö laatii teemapäiviä ja viikkoja varten vuosisuunnitelman, johon saattaa sisältyä kulttuuria.

Hyvinvointiasemien vastaavat voivat itsenäisesti hankkia palveluja ja tehdä tilauksen, mutta ne on hyväksyttävä Kiiskin kautta. Kaupungin käytössä olevan Cludia-hankintaohjelman mukaan alle 3000 euron hankintoja ei tarvitse kilpailuttaa, mikä mahdollistaa sen, että kulttuuripalveluiden hankinta tapahtuu suoramarkkinatilaisuuksina sähköpostin välityksellä. Tarjousta valitessa kaupunki katsoo kokonaistaloudellisesti sekä sisältöä että hintaa ja myös tarvittavia tiloja, ynnä muita mahdollisia seikkoja. Tarjoukset, jotka eivät ole mahdollisia määrärahojen puitteissa, karsitaan kuitenkin automaattisesti pois, vaikka ne sisällöltään olisivatkin laadukkaita, koska resurssit ovat tällä hetkellä vielä varsin pienet. Hankintojen maksu on hoidettu tavallisesti laskulla, mutta niistä on alun perin sovittu suullisesti, ilman kirjallista sopimusta.

Kulttuuripalvelut ovat saaneet paljon positiivista palautetta ikäihmisiltä, ja Kiiski on erittäin optimistinen nykyisestä kehityssuunnasta ja taloudellisten resurssien kasvusta lähitulevaisuudessa. Kiiskin mukaan kaupungilla on jo käyty

keskusteluja siitä, miten jatkossa kulttuuria voidaan hyödyntää entistä paremmin ja yhä useampi hyvinvointialalla toimiva taho on vasta nyt todella ymmärtänyt kulttuurin merkityksen osana heidän omaa alaansa. Kiiskin mielestä Kouvolassa kulttuuripalveluita tarjotaan tarpeeksi määrällisesti, mutta ei välttämättä riittävän monipuolisesti, eli kysyntää olisi uusille palveluntuottajille, joiden kanssa ei ennen ole tehty yhteistyötä. Näiltä palveluntuottajilta Kiiski toivoisi tarjousta tehdessä näyttöä aikaisemmista töistä, sekä selkeän suunnitelman, sisältäen kaikki käytännön toteutukseen vaikuttavat tekijät. Koulutus- tasolla Kiiskin mielestä ei ole juurikaan väliä. Tärkeämpää on, että palveluntarjoaja ymmärtää, mitä varhaispalvelut pitävät sisällään ja soveltaa sitä tietoa tuotoksessaan.

Kouvolan kotihoitoa tukevien palvelujen palvelupäällikkö Anu Parikka on kollegansa Kiiskin kanssa täysin samoilla linjoilla kulttuuripalveluiden merkityksestä osana hyvinvointia, niiden hankintatarpeesta sekä hankintaan vaikuttavista tekijöistä. Parikan mukaan Kouvolan kolmelle kotiutusyksikölle, joita hän hallinnoi, on varattu vuodeksi reilu 300 euroa jokaiselle kulttuurinhankintaan. Suorahankinnasta vastaa yksikön esimies ja niiden maksu tapahtuu laskulla.

7 YHTEENVETO

7.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa Kaakkois-Suomen sosiaali- ja terveysalan organisaatioiden kulttuuripalveluiden hankintaprosesseja. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että kaikki Paletti II- hankkeessa mukana olevat organisaatiot hyödyntävät hankintamenettelyä poikkeuksetta suorahankintaa, johtuen joko heidän asemastaan yksityisenä yhdistyksenä tai siitä tosiasiaista, että kulttuuripalveluiden hankinnat ovat rahamääriltään niin pieniä, ettei veloitetta kilpailuttamiseen ole. Organisaatioilla on myös vahva verkosto paikallisista kulttuurintuottajista, jotka tulevat mielellään esiintymään vapaaehtoisesti vähentäen hankinnan tarvetta. Kaikki haastateltavat henkilöt kokivat kulttuuripalvelut tärkeiksi, mutta myönsivät taloudelliset rajoitteet hankintatoiminnalle.

Hyvinvointiala elää jatkuvassa muutoksessa ja uusien toimintamalleja avulla myös kulttuuripalveluiden merkitys tulee tulevaisuudessa kasvamaan. Tällä hetkellä hankintatoiminta on kuitenkin vielä varsin vähäistä ja se keskittyy lähinnä erilaisten musiikki- ja teatteriesitysten ympärille. Myös tanssiryhmiä on

tilattu, mutta maalattua taidetta esimerkiksi on hankittu hyvin vähän, joten painopiste tuntuu olevan enemmän esiintymiskulttuurissa ja sen eri muodoissa.

Kun puhutaan palvelutaloista, niin yleisesti ottaen jokainen yksikkö on vastuussa omasta hankintatoiminnastaan ja tätä kautta heitä tulisikin lähestyä. Koska kaikki hankinta tapahtuu suorahankintana, ei prosessi ole erityisen monimutkainen, vaan palvelutaloihin voi ottaa yhteyttä sähköpostin välityksellä. Hankintaperusteena näyttää olevan palvelun sisältö, suhteessa sen hintaan. Kulttuuri terminä tuntuu aiheuttavan hieman vieroksuntaa hyvinvointialalla, eli se mielletään korkeakulttuuriksi, josta palvelupäälliköt eivät ole kovin kiinnostuneita. Sen sijaan he etsivät arkisia, maanläheisempiä tuotoksia. Tästä kertoo myös se, että palveluntuottajan koulutustaso ei haastattelujen perusteella ole olennaista. Tuotosten on oltava sellaisia, että palvelutalojen asukkaat kykenevät hahmottamaan ja sisäistämään ne, eli niiden ei pitäisi olla abstrakteja.

7.2 Jatkotoimenpiteet

Nuorien luovien alojen osaajien on palveluita tarjotessa vakuutettava hankintayksikkö paitsi omasta osaamisestaan, mutta ennen kaikkea siitä, miten heidän tuotoksensa avulla saadaan yhteys ikäihmisiin ja luodaan heille hyvinvointia. Useat haastateltavat tahot toivoivat tarjoajalta jonkinlaista perusymmärrystä ja arvostusta heidän alaansa kohtaan. Tämän lisäksi he odottavat palveluntarjoajalta hyvin suunniteltua tuotosta, jossa on otettu huomioon ryhmäkoot, aikataulut ynnä muut käytännön seikat, mutta jätetty myös neuvotteluvaraa, jotta hankintayksikkö voi vaikuttaa vielä itse lopulliseen tuotokseen.

Koska kynnys kulttuuripalveluiden hankintaan rahallista vastiketta vastaan on tällä hetkellä varsin korkea, on Kymenlaakson ammattikorkeakoulun Paletti II -hankevastaavien ehkä syytä harkita myös vaihtoehtoisia lähestymisratkaisuja. Yksi vaihtoehto on työnäyte, jossa ensimmäinen kulttuuripalvelu toteutettaisiin maksutta ja sen kautta rakennettaisiin alustavaa yhteistyötä ja verkostoa opiskelijoille tulevaisuuden työelämää varten. Toinen vaihtoehto haastattelujen perusteella on sopia palvelusta, joka toteutetaan kaikissa toimipisteissä, pakettihintana. Tämä on ollut suosittu toimintamalli muun muassa Lappeenrannassa. Oli toimintamalli mikä tahansa, on selvää, että yhteistyö kulttuuri- ja hyvinvointialojen välillä rakentuu tiiviin kommunikaation ympärille, jossa palveluntarjoaja tuntee asiakaskunnan tarpeet. Tämän tiedon on tultava itse hankintayksiköltä.

LÄHTEET

Anttonen, A. 2014. Ikäihmisten yhteisöllisyyden edistäminen korttelikerhon pilotointina. Teoksessa Ammatti-ihmiset vanhusten asialla – gerontologinen erityisosaja kehittäjänä, toim. Jouppila-Kupiainen, E., Kammonen, S., Kirvesniemi, T. Kuru, T., Mikkonen, H., Rautasalo, E., Reunanen, M. & Utriainen, S. 221–228. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Arrowsmith, S. 2005. The Law of Public and Utilities Procurement. 2. painos. Lontoo: Sweet & Maxwell.

Aura, O., Ahonen, G., Hussi, T. & Ilmarinen, J. 2014. Strategisen hyvinvoinnin johtaminen Suomessa 2014. Saatavissa: http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/Documents/Strategisen_hyvinvoinnin_johtaminen_Suomessa_2014.pdf [viitattu 5.1.2016].

Buure, M., Heikkilä, M. & Paakki, M. 2014. Kulttuuripalvelut vanhuspalvelujen paletissa – esiselvityshankkeen loppuraportti. Saatavissa: http://socom.trans.neutech.fi/sites/default/files/tiedostot/loppuraportti_verkosto.pdf [viitattu 22.1.2016].

Eksote. Saatavissa: <http://www.eksote.fi/eksote/Sivut/default.aspx> [viitattu 29.3.2016].

Eskola, S. & Ruohoniemi, E. 2011. Julkiset hankinnat. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Europa 2015. Julkiset hankinnat. Säännöt ja menettelyt. Saatavissa: http://europa.eu/youreurope/business/public-tenders/rules-procedures/index_fi.htm [viitattu 19.1.2016].

Hartikainen, J. 2014. EU laittaa julkiset hankinnat uusiksi. Kauppalehti 25.3.2014. Saatavissa: <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/eu-laittaa-julkiset-hankinnat-uusiksi/VyixgGUj> [viitattu 11.2.2016].

Helakorpi, S. 1999. Opinnäytetyö ja tutkimustoiminta ammattikorkeakoulussa. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu. Opettajakorkeakoulun julkaisuja.

HILMA 2015. HILMAssa julkaistut hankintailmoitukset 1.1.2014 – 31.12.2014. Saatavissa: <http://www.hankintailmoitukset.fi/fi/docs/Tilastot2014> [viitattu 31.1.2016].

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001 Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. 2012a. Hankintayksiköt. Saatavissa: <http://www.hankinnat.fi/fi/julkinen-hankinta/hankintayksikot/Sivut/default.aspx> [viitattu 30.1.2016].

Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. 2012b. Suorahankinta Saatavissa: <http://www.hankinnat.fi/fi/julkinen-hankinta/kynnysarvot/Sivut/default.aspx> [viitattu 30.1.2016].

Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. 2016. Kynnysarvot. Saatavissa: <http://www.hankinnat.fi/fi/julkinen-hankinta/kynnysarvot/Sivut/default.aspx> [viitattu 30.1.2016].

Karttunen, S. & Herranen, K. 2013. Prosenttiperiaatteen toteutuminen ja julkisen taiteen hankintamallit 20 suurimmassa kaupungissa. Teoksessa Taidetta arkeen, toim. Opetus- ja kulttuuriministeriö, 39–56. Saatavissa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/TaidettaArkeen_liitejulkaisu.pdf?lang=fi [viitattu 25.3.2016].

Keppola, E. 2014. Ohittaako hinta julkisissa hankinnoissa laadun? Taloussanomamat 10.4.2014. Saatavissa: <http://www.taloussanomamat.fi/politiikka/2014/04/10/ohittaako-hinta-julkisissa-hankinnoissa-laadun/20145177/12> [viitattu 10.2.2016].

Kilpailu- ja kuluttajavirasto. 2014. Sopimuksen kesto. Saatavissa: <http://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Ostaminen-myyminen-ja-sopimukset/sopimukset/sopimuksen-kesto/> [viitattu 29.1.2016].

Kirvesniemi, T. 2015. Työtä nuorille ja iloa ikääntyneille. Koskinen 7/2015. Saatavissa: <http://www2.kyamk.fi/Koskinen/072015/paletti.html> [viitattu 20.1.2016].

Koponen, T. 2011. Kulttuuria vanhuksen arkeen-loppuraportti. Saatavilla: <https://www.thl.fi/documents/10531/1449887/Kulttuuria.pdf/f79f1a91-13b2-4503-9ec3-bfd4b13626c6> [viitattu 27.3].

Koskenrinne. Saatavissa: <http://www.koskenrinne.fi/> [viitattu 29.3].

Kouvola. 2016. Sosiaali- ja terveystalvet ikääntyvälle. Saatavilla: <http://www.kouvola.fi/index/sosiaali-jaterveyspalvelut/ikaantyyvalle.html> [viitattu 29.3.2016].

Laki julkisista hankinnoista. 30.3.2007/348.

Lappeenrannan palvelukeskussäätiö. Vanhustyön kehittämisen kärjessä. Saatavissa: <http://www.esitteemme.fi/lprpalvelukeskussaatio/webview/> [viitattu 29.3.2016].

Lehmusvesi, J. 2015. Grahn-Laasonen haluaa uudistaa taiteen rahoituksen: "Kulttuuri ei voi olla pienen ryhmän etuoikeus". Helsingin Sanomat 8.10.2015. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1444188680417> [viitattu 27.3.2016].

Lith, P. 2012 Innovatiiviset julkiset hankinnat Suomen kansantaloudessa. Saatavissa: https://www.tem.fi/files/33155/TEMrap_18_2012.pdf [viitattu 2.2.2016].

Luotonen, M. 2013. Taiteesta hyvinvointia. Tesso 7.5.2013. Saatavissa: <http://tesso.fi/artikkeli/taiteesta-hyvinvointia> [viitattu 10.1.2016].

Metsämuuronen, J. 2002. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kulttuurin ja taiteen julkinen rahoitus ja ohjaus. Saatavissa: http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/rahoitus_ja_ohjaus/?lang=fi [viitattu 16.12.2015].

Parikka, J. & Pöykkö, P. 2011. Suorahankinta julkisissa hankinnoissa: onko se koskaan mahdollinen? Edilex 5/2011. Saatavissa: <http://plus.edilex.fi/teema/hankinnat/artikkelit/7690.pdf> [viitattu 3.3.2016].

PTCS. Opas julkisiin hankintoihin osallistuville yrityksille. Saatavissa: <http://www.ptcs.fi/fi/hankintaohje-yrityksille-tarjoaja-ja-ehdokka> [viitattu 30.1.2016].

RensuJeff, K. 2014. Taiteilijan asema 2010. Taiteen edistämiskeskus. Saatavilla: <http://www.taike.fi/documents/10921/0/Taiteilijan+asema+2010.pdf> [viitattu 30.3.2016].

Satakunnan ammattikorkeakoulu. 2011. Kuvataiteen uusien liiketoimintamallien ja manageroinnin kehittämishanke. Saatavissa:

<https://asiakas.kotisivukone.com/files/piafeinik.kotisivukone.com/art360nettijulkaisu.pdf> [viitattu 2.5.2016].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti. Saatavissa:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125920/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1 [viitattu 30.3.2016].

Suomen kulttuurirahasto. Hankkeet. Saatavissa: <https://skr.fi/fi/hankkeet> [viitattu 30.3.2016].

Suomen kulttuurirahasto. 2013. Suomalaisten näkemykset kulttuurista 2013. Saatavissa:

http://skr.fi/sites/default/files/tiedostot/Suomalaisten_n%C3%A4kemykset_kulttuurista_2013.pdf [viitattu 31.3.2016].

Taiteen edistämiskeskus. 2015. Rahoitus ja tulosohejaus. Saatavissa:

<http://www.taike.fi/fi/rahoitus> [viitattu 1.1.2016].

Taiteen edistämiskeskus. 2016. Taiteen käytön, hyvinvoinnin ja osallistamisen kehittämisohjelma 2015–2020. Saatavissa: <http://www.taike.fi/fi/web/kaakkois-suomi/taiteen-hyvinvointivaikutuksien-kehittamisohjelma> [viitattu 1.1.2016].

Tilastokeskus. 2010. Taidealalla ennätysmäärä työttömiä. Saatavilla:

http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-02-18_006.html [viitattu 31.3.2016].

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. Hankinnan ilmoittaminen. Saatavissa:

https://www.tem.fi/kuluttajat_ ja_ markkinat/julkiset_hankinnat/hankintojen_ ilmoittaminen [viitattu 12.2.2016].

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2015. Hankintalain kokonaisuudistuksen valmisteluryhmän mietintö. Saatavissa:

http://www.tem.fi/files/42893/TEMjul_37_2015_web_13052015.pdf [viitattu 15.2.2016].

Väisänen, M. 2014. Ikäihmisten yhteisöllisyyden edistäminen korttelikerhon pilotointina. Teoksessa Ammatti-ihmiset vanhusten asiassa – gerontologinen erityisosaaja kehittäjänä, toim. Jouppila-Kupiainen, E., Kammonen, S., Kirves-

niemi, T. Kuru, T., Mikkonen, H., Rautasalo, E., Reunanen, M. & Utriainen, S. 108–119. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Willberg, E. 2011. Ikäihmisten kulttuurikaari. Enemmän elämänlaatua, parempaa arkea. Saatavissa: <http://docplayer.fi/4857005-Ikaihminen-kulttuurikaari-enemman-elamanlaatua-parempaa-arkea.html> [viitattu 1.4.2016].

TEEMAHAASTATTELU – KULTTUURIPALVELUJEN HANKINTA

1. Hankinnan tarve ja suunnittelu

- Mihin tarkoitukseen ja ketä varten kulttuuripalveluita hankitaan?
  - Onko painopisteenä yksilön vai yhteisön/ryhmän tarpeet?
- Kuka voi hankkia palveluja, päättävätkö palvelutalot itsenäisesti?
- Miten ikäihmisen ”ääni” kuuluu kulttuuripalveluiden hankinnassa?
- Kuinka aikaisin aloitatte suunnittelun, käytättekö esim. vuosikelloa?

2. Hankintaprosessin eteneminen

- Kuka tekee hankinta-aloitteen? Mitä kanavia hyödynnätte tiedottamisessa?
- Kuvailisittekö konkreettisesti julkista hankintaprosessianne/menettelyjänne?
- Käytättekö tarjouksen valintaperusteena kokonaistaloudellista edullisuutta?
  - Mikäli käytätte, mitkä ovat hankintakriteerit, sekä niiden painoarvot?
- Kuka organisaatiossanne on vastuussa lopullisesta hankintapäätöksestä?

3. Taloudelliset seikat

- Mikä on kulttuuripalveluiden budjettinne?
  - Miten se jaetaan eri toimipisteiden kesken?
- Millaisin eri tavoin palveluiden maksaminen voidaan organisoida tällä hetkellä?
  - Esimerkkejä kulttuuripalveluiden hankinnoista ja niiden maksumalleista?
- Ylittääkö yksittäisen kulttuuripalvelun hankinta koskaan kansallista kynnyksrajaa?

4. Yhteistyötoiminta

- Kuinka tärkeänä koette kulttuuripalvelut osana ikäihmisten hyvinvointia?
- Millaista yhteistyötä teette tällä hetkellä kulttuurialan eri osajien kanssa?
- Miten ko. yhteistyö rakentuu, kuinka tiivistä viestintää, yhteydenpitoa ym.?
- Millaisia sopimusmalleja on käytetty, kertaluonteisia, vuosisopimuksia ym.?
- Onko henkilökunnassanne kulttuuripalveluiden harrastajaa tai toimintaa työn ohessa? Jos on, millaista ja voisiko sitä hyödyntää hyvinvoinnissa paremmin?

5. Hankinta tulevaisuudessa

- Millaiset ovat tulevaisuuden näkymät kulttuuripalveluiden hankinnan osalta?
  - potentiaalinen budjetin kasvu
  - palveluiden suosio sekä arvostus ikäihmisten keskuudessa
  - yleinen mielipide organisaation sisällä kulttuurin merkityksestä
  - asiakkaiden kuuleminen ja yhteistoiminnallisuus tulevaisuuden kulttuuripalveluiden tuotannossa
- Jos olisitte hankkimassa kulttuuripalveluita tai tuotteita, millaisia näyttöjä, suosituksia/produktioita haluaisitte nähdä luovan alan nuoren tuottamana?